STEPP

MAGAZINE VOOR
DE PRODUCERENDE,
ONTWERPENDE,
EN TECHNISCHE KRACHTEN
VAN DE BREDE
CULTURELE SECTOR

#08

Juni 2013 | 12 €

Jaargang 2

VEILIGHEID

WSD2013 | WELCOME TO THE JUNGLE

STEPP #08
JUNI 2013

AUDIX
MICROPHONES

Dynamische zangmicrofoons
Natuurlijk geluid
Maximale gain-before-feedback
Worden gebruikt door oa Arno, Balthazar, The Van Jets,
Pearl Jam, Alanis Morissette, Red Hot Chili Peppers, etc.

Dynamische instrumentmicrofoons
Robuust
Hoge SPL handling
Natuurlijk geluid en weinig overspraak

Palmer audio tools

Hoogwaardige DI's en probleem-oplossers.
Zowel passief als actief verkrijgbaar.

PDI 01 – passieve DI-box
PDI 02 – actieve DI-Box

Superieure audiokwaliteit en betrouwbaarheid
Lage ruis
Hoog dynamisch bereik
Veelzijdig inzetbaar

AMPTEC
professional sound solutions
Duifhuisweg 11 - Industriezone "Het Dorpsveld" - B-3590 Diepenbeek - België - http://www.amptec.be - sales@amptec.be - Tel: +32 (0) 11 28 14 58 - Fax: +32 (0) 11 28 14 59

EDITORIAAL

Iedereen van de partij

Het is geen toeval dat dit magazine vooral het veiligheidsthema behandelt. STEPP wil veiligheid blijvend actueel houden en zal zich daar ten volle voor inzetten. De hele sector zal dit project samen moeten ondersteunen. Onder de titel 'Veilige praktijken in podiumtechniek' doet Lara Emde een terechte oproep naar de sector om kennis en expertise te delen. Op de eerste vergadering sinds Lara tekende voor veiligheidscoördinatrice, hebben we vooral de communicatie en de besluitvormingslijnen uitgezet in ons veiligheidsproject. Organisaties zoals Besa, Mediarte, vakbonden, Sociare, Oko en SFP waren alvast present.
Onmiskenbaar in de discussie over veiligheid zijn de verzekeraars. In 'Over de grens' streven we ernaar onze kennis te verrijken via een gesprek met VBG, een Duitse verzekeraar . Patrick Claessens, preventieadviseur in de Vlaamse Opera, besluit zijn bijdrage met "Op lange termijn wil ik een veiligheidscultuur creëren waar iedereen mee is, niet omdat je moet, maar omdat je beseft dat het belangrijk is." Is dit niet de attitude waar we moeten aan werken? Die ingesteldheid is in vele cultuurhuizen, naar mijn mening, nog niet aanwezig.
In een speelse, maar belangrijke bijdrage van Tim Zeegers, preventieadviseur en technisch coördinator van het Toneelhuis, vertelt hij over het aanleren van evacuatieprocedures. Of hoe je in Veiligheids Interventie Sessies de goede praktijk kan oefenen. Een onmiskenbaar onderdeel in een preventiebeleid.
Het slechte en grillige weer de laatste tijd is ons zeker niet ontgaan. Voor sommigen is dit een inspiratiebron voor het creëren van een choreografie. Laat jezelf vervoeren in de geestdrift van choreograaf Andros Zins-Browne met het stuk 'Welcome to the Jungle'.

Frankie Goethals, voorzitter van STEPP

3 **Editoriaal**

6 **Vlaamse Opera maakt werk van veiligheidsstructuur**
Patrick Claessens werd geïnterviewd door Lara Emde

8 **Een brandcertificaat als hulpmiddel**
Ivo Kersmaekers

13 **Project veilige praktijken**
Lara Emde

15 **Over de grens ...**
Lara Emde

16 **Vissen voor veiligheid**
Tim Zeegers

19 **Welcome to the Jungle**
Een gesprek met choreograaf Andros Zins-Browne

24 **Portfolio**
WP ZIMMER

29 **Column**
Chris Van Goethem

30 **WSD2013**
Scenografen Jan Strobbe en Hanneke van de Kerkhof op WSD2013

39 **Freelance technici: de grote enquête**
Chris Van Goethem

43 **In Memoriam Luc Dhooghe**
Johan Penson

45 **Boek 'Belichtingstechniek voor Podiumtechnici'**
Chris Van Goethem

47 **Agenda en Nieuws**

Hartekop, Het Gevolg, foto: Jan Strobbe →

Vlaamse Opera maakt werk van veiligheidscultuur

Patrick Claessens werd geïnterviewd door Lara Emde

De Vlaamse Opera werd enkele jaren geleden opgeschrikt door een dodelijk arbeidsongeval. Patrick Claessens ging er kort daarna als preventieadviseur aan de slag. Patrick kijkt terug op een loopbaan als humanresourcesverantwoordelijke en preventieadviseur in de metaalindustrie. Dit artikel gaat in op zijn werk in de Vlaamse Opera en zijn visie op verandering.

Een lange weg afgelegd

De eerste maanden in de Opera werkte Patrick vooral aan de opvolging van het arbeidsongeval. Tegemoetkomen aan de rapporten en opmerkingen van de arbeidsinspectie en de verzekeringen was een hele klus, onder andere omdat deze weinig vertrouwd waren met de sector. Ook het preventiebeleid moest worden uitgewerkt. Veiligheid en preventie in de Vlaamse Opera is nu gebaseerd op een duidelijke beleidsnota en strategische doelstellingen die gekoppeld zijn aan de normen, visie en missie van de Vlaamse Opera. Een nieuw Globaal Preventie Plan maakt daar integraal deel van uit.

Met een preventieplan van 30 pagina's en een voltijdse preventieadviseur vormt de Opera een uitzondering in het Vlaamse cultuurlandschap. "Op bijeenkomsten van collega preventieadviseurs, zoals Prebes, zie ik bijna nooit een collega uit de sector. Terwijl er wel veel te leren valt van elkaar. Ook kennis van risico's en mogelijke maatregelen moeten meer gedeeld worden," zegt Patrick. HIj vertelt over een initiatief van de Opera Europa die onlangs startte met een database waarin gegevens van arbeidsongevallen zullen worden verzameld. "Het is niet makkelijk, want veel organisaties delen die kennis niet graag. Niemand hangt graag de vuile was buiten, ook de Vlaamse Opera is eerder spaarzaam met deze informatie."

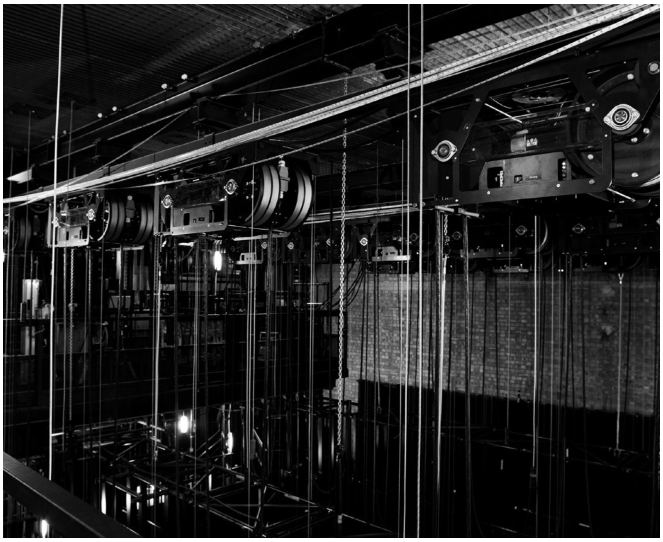

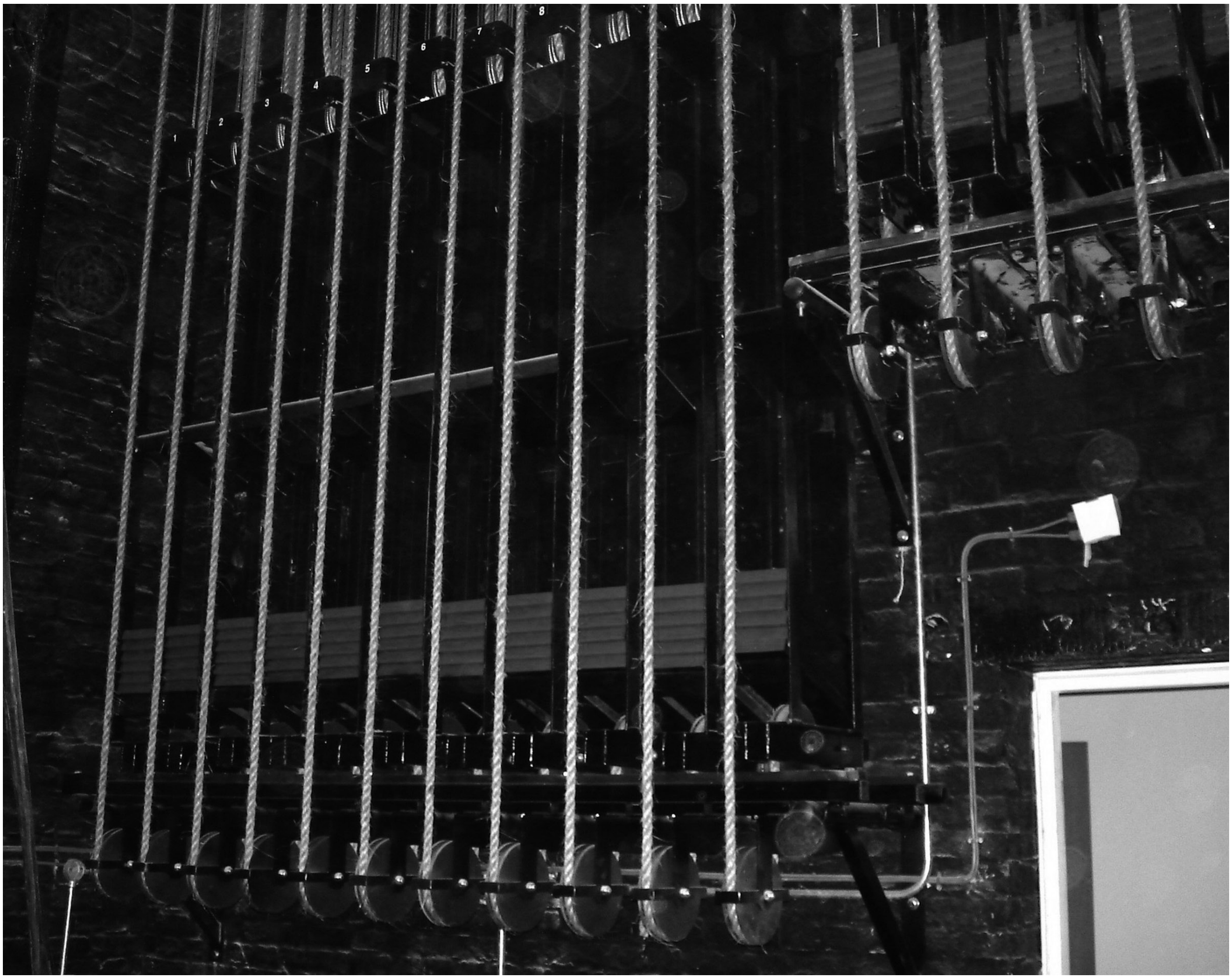

Met een preventieplan van 30 pagina's en een voltijdse preventieadviseur vormt de Opera een uitzondering in het cultuurlandschap.

"Toch gaan we dit ook in onze sector moeten leren", zegt Patrick. Kennis delen over risico's en de genomen maatregelen maakt dat meer ernstige ongevallen kunnen voorkomen worden". Maar dat is zeker niet alles. Patrick blikt vooral vooruit: "Veilig gedrag is een kwestie van mentaliteitswijziging en organisatieverandering."

Verandering door informatie, opleiding, coaching

Mentaliteit, gedrag en organisatiecultuur verander je niet van vandaag op morgen. Dergelijke cultuurwijzing verplicht alle medewerkers (maar zeker de hiërarchische lijn) tot het eigen maken van andere vaardigheden. Concreet betekent dit voor de directie investeren in tijd, middelen en opleidingen. Patrick benadrukt hoezeer preventiebeleid en veiligheid samenhangen met het personeelsbeleid van een organisatie. Een goede samenwerking tussen preventieadviseur en personeelsdienst maakt veel mogelijk: het tot stand brengen en uitvoeren van een nieuw opleidingsplan (opleidingsmatrix) in functie van de uit te voeren taken, is daar een voorbeeld van.

Eens het personeel is opgeleid, moet je de medewerkers verder coachen en begeleiden in veilig denken en gedrag. Maatregelen forceren en verplichten is volgens Patrick niet de juiste aanpak, hij probeert altijd consensus na te streven maar soms kan het helaas niet anders. "Op lange termijn wil ik een veiligheidscultuur creëren waar iedereen mee is, niet omdat je moet, maar omdat je beseft dat het belangrijk is."

■

Een brandcertificaat als hulpmiddel

Ivo Kersmaekers

Brandveiligheid in openbare gebouwen is een ernstige zaak. Veel mensen samen op een plaats waar ze de weg niet echt kennen, is een risicofactor die niet te onderschatten is.

Door de vele voorschriften en de verschillende toepassingsgebieden is het voor de leek vaak moeilijk door het bos de bomen nog te zien. Bovendien verschillen normen en regels ook nog eens internationaal. Wie af en toe buiten de grenzen moet werken, kan er over meepraten. Kan een Europese regelgeving ons het leven vergemakkelijken of toch minstens duidelijkheid scheppen?
We gingen het vragen aan Pros Van Hoeyland van Centexbel, het Belgian Textile Research Centre. Pros leidt er het Burning Behaviour Laboratory en is als zodanig dagelijks met deze problematiek bezig. Bovendien is hij betrokken bij de ontwikkeling van de Europese normen.

Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen infrastructuur en decoratie. In principe is alles wat vast zit aan het gebouw aan Europese regels gebonden, alles wat verwijderbaar is doorgaans niet.
Het is meteen duidelijk dat er een grijze zone is. Wat met de afstopping en andere doeken, wat met losse stoelen en wat met het decor? Pros geeft een voorbeeld: vast tapijt is infrastructuur, een (rode) loper of een tapijtje niet. Dit wil zeggen dat het vast tapijt aan de bouwnorm moet voldoen en de loper niet. Hetzelfde geldt voor vaste stoelen: die moeten getest worden met o.a. sigaretten en met brandende ontstekingsbronnen.
Voor samengestelde producten is het dikwijls niet voldoende dat de verschillende onderdelen een certificaat hebben, het samengesteld product kan immers anders reageren. Daarom is het aan te bevelen om bijvoorbeeld voor stoelen de combinatie van de samenstellende materialen te testen.
Voor bouwmaterialen is de Europese regelgeving van kracht in België en de andere Europese landen.

Een Europese regelgeving voor decoratiematerialen is er niet.

Een Europese regelgeving voor decoratiematerialen is er niet. Een grote hoeveelheid van decoratie in een theater bestaat uit doeken: afstopping, schermen, voordoek enzovoort. In België is er geen wetgeving die een norm voor loshangend textiel voorschrijft. De Belgische norm NBN EN 13773 hoeft niet verplicht te worden gehanteerd.

Wat we tot nog toe doen is leentjebuur spelen bij de omringende landen. De Duitse DIN, Franse NF en Britse BS normen worden dikwijls aanvaard, maar zijn deze testnormen wel vergelijkbaar?

"Nee," zegt Pros, "de beschreven testmethodes kunnen erg van elkaar afwijken. Zowel wat betreft het uitvoeren van de brandproef, de te testen parameters, als de brandklasse die wordt toegekend."
Zo kan een product de hoogste klasse van de ene norm wel behalen en van de andere niet.
Bovendien hebben de verschillende normen ook verschillende niveaus. In Groot-Brittannië heb je bijvoorbeeld voor gordijnen drie niveaus (Type A, B en C), in Frankrijk vier niveaus (M1 t.e.m M4) en in het Europese systeem zelfs vijf (Class 1 t.e.m. Class 5)
Standaardregel is dat je een klasse van de ene norm niet kan vergelijken met een klasse van de andere norm. Correlaties bestaan doorgaans niet.

Vaak vermelden brandnormen ook reinigingsprocedures. Het doel is om de langdurigheid van de vlamvertragende behandeling te evalueren. Meerdere vlamvertragende producten zijn zogenaamd 'niet-permanent' of anders gezegd: ze zijn niet bestand tegen reinigen met water. Vlamvertragende stoffen die mogen gereinigd worden, zullen dus vaak eerst een aantal reinigingscycli moeten doorlopen vooraleer te testen. Om tot een consensus te komen, is een Europese testmethode ontwikkeld: de EN 13773. Dit is een combinatie van 3 verschillende testen: de EN 1101, de EN 1102 en de EN 13772, die na elkaar worden uitgevoerd volgens onderstaand schema.

	Class 1	Class 2	Class 3	Class 4	Class 5
EN 1101	No ignition	No ignition	No ignition	Ignition	Ignition
EN 1102				Third marker thread not reached	Third marker thread reached
EN 13772	First marker thread not reached	Third marker thread not reached	Third marker thread reached		

Het resultaat is dus onderverdeeld in vijf klassen van brandwerendheid. Moeten we nu voor klasse 1 gaan? Pros is hier heel duidelijk in: absoluut niet. Dit is een misvatting die ons door verantwoordelijken en soms ook wel door de industrie is aangepraat: "We zullen maar de hoogste klasse nemen, dan zitten we zeker goed." Terwijl in veel omstandigheden klasse 2 ruimschoots voldoet.
Hetzelfde geldt trouwens voor bijvoorbeeld de Franse M1 en M2 klasse.
Misschien schiet de industrie zichzelf in de voet: lang niet alle stoffen zijn zodanig te behandelen dat ze de hoogste klasse kunnen halen.

Met welke certificaten zitten we dan goed? Dat bepaalt uiteindelijk de brandweer.
De plaatselijke brandweer moet het totale plaatje bekijken: vluchtwegen, deuren, aantal personen, omstandigheden, kortom de totale risicoanalyse. Dit alles bepaalt de norm die gehaald moet worden.

Deze norm is de officiële standaard in 33 landen en de aanbevolen standaard in 167 landen. Het is echter geen wet, dit botst nog te vaak op nationale belangen.

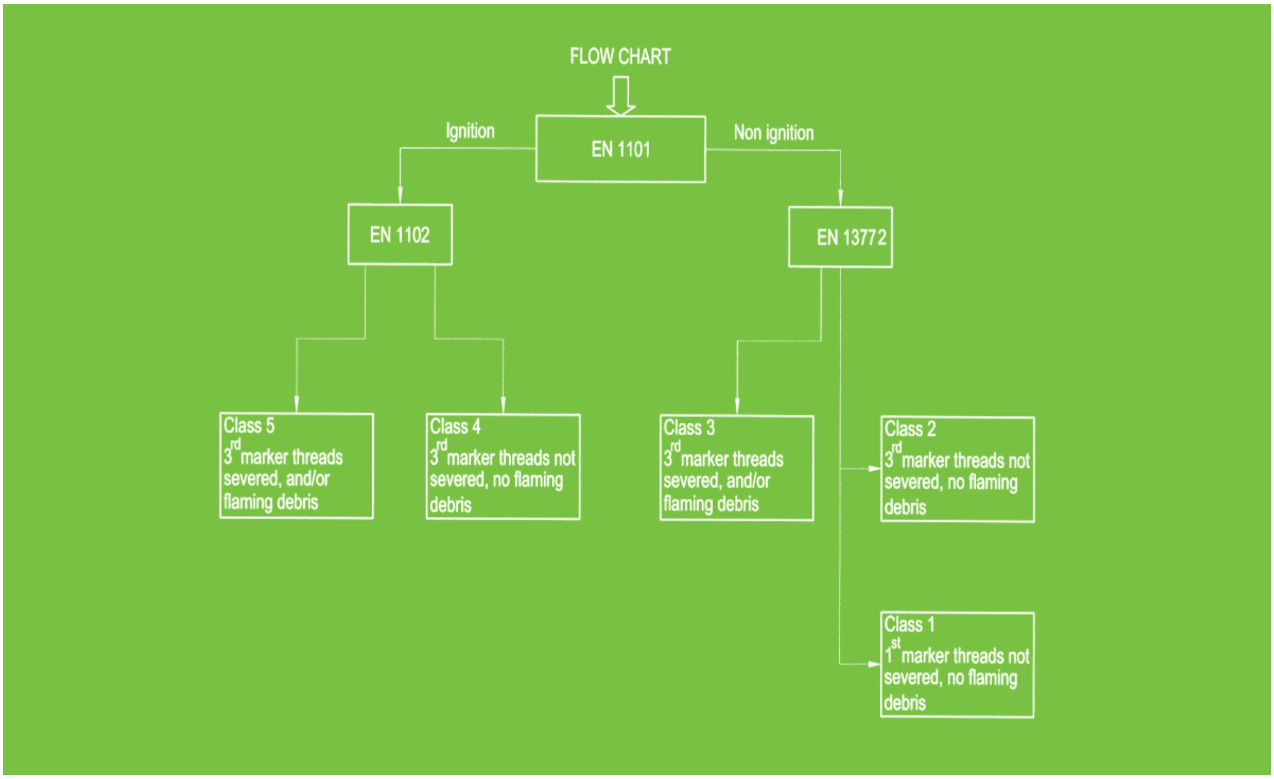

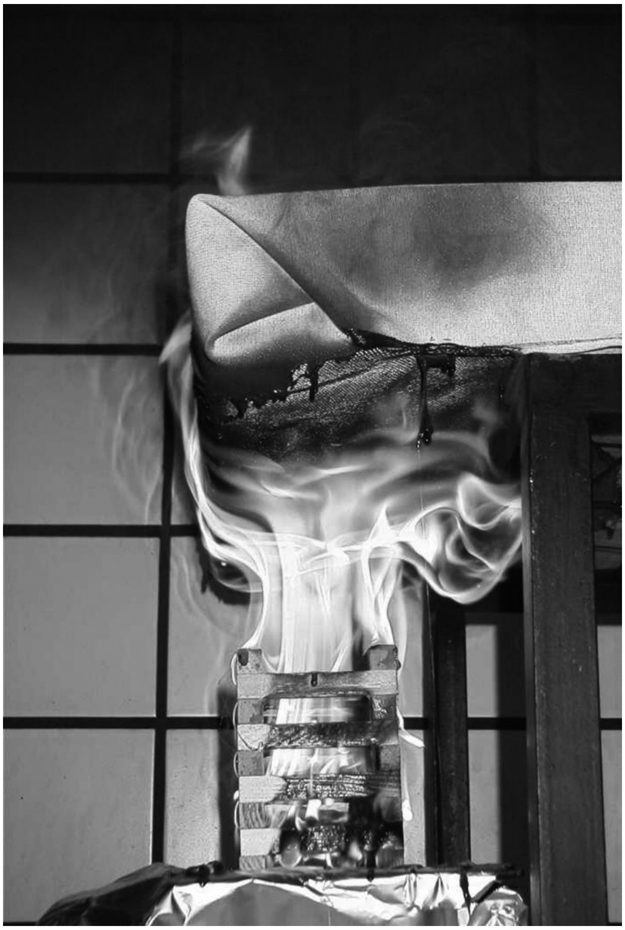

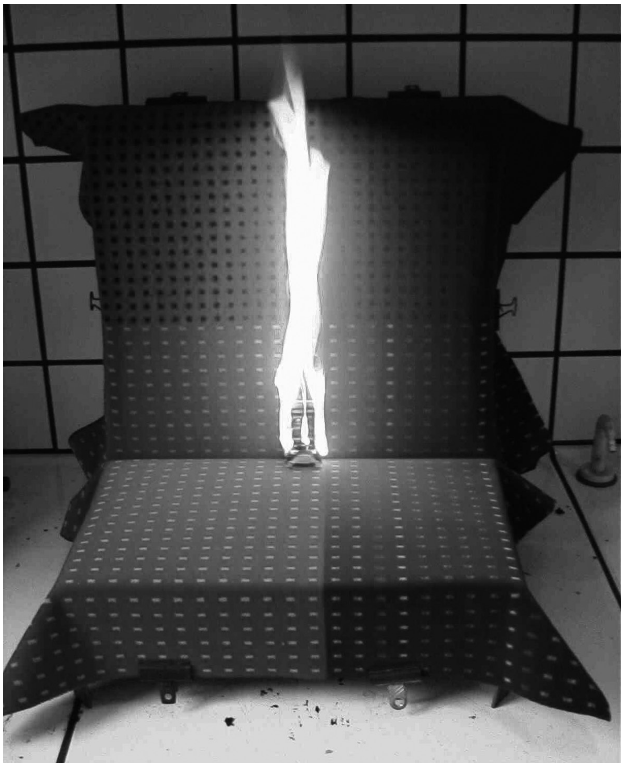

Brandtesten © Marc Van Hove ↑

Enkel Oostenrijk en Spanje hebben hun eigen norm opgegeven en hebben de EN-standaard als wettelijk verplichte standaard aangenomen.

Buiten deze twee landen wint de EN-norm aan populariteit, vooral in landen zonder eigen brandnormering.
Helaas worden er nog maar weinig producten met een EN-certificaat aangeboden.
De testen om een dergelijk certificaat te halen zijn duur en betekenen een grote investering voor de producenten. Bovendien wordt in vele gevallen nog steeds de nationale norm voorgeschreven, waarvoor ook een certificaat gehaald moet worden, wat de investering dus eigenlijk verdubbelt.
Dat er weinig producten met een EN-certificaat worden aangeboden, heeft tot gevolg dat er door de gebruikers weinig naar gevraagd wordt, wat de producenten dan weer terughoudend maakt de investeringen ervoor te doen.

Pros benadrukt ook dat in vele gevallen het document met de klassering betrekking heeft op de resultaten die werden genoteerd op het proefstuk dat op dat moment werd aangeboden en getest.

Pros Van Hoeyland © Marc Van Hove ↑

Dat het brandvertragend product kan verdwijnen bij wassen van doeken, net als bij gebruik in vochtige omstandigheden, is bekend.

Conformiteit van de productie wordt niet steeds opgevolgd door onafhankelijke organisaties en is dus in vele gevallen de verantwoordelijkheid van de producent.
Ernstige producenten testen of controleren op één of andere manier wel zelf elke batch voor ze wordt verspreid.
Dat hoeft daarom niet altijd volgens een genormeerde test te zijn. Dit zorgt ervoor dat een testrapport in principe geen beperking in de tijd heeft. Het is immers een momentopname: een test van een staal dat representatief is voor huidige en toekomstige producties van een bepaalde stof.
Pros is echter van oordeel dat het goed zou zijn de test om de vijf jaar te herhalen, of bij elke belangrijke aanpassing van productie of materialen. Over een periode van vijf jaar kunnen productiemethodes en gebruikte materialen immers zodanig veranderen dat de brandvertragende eigenschappen van de stof ook kunnen veranderen.

Hoelang blijft een doek eigenlijk brandveilig? In principe voor lange tijd, op voorwaarde dat het doek niet wordt blootgesteld aan invloeden van buitenaf. Dit gebeurt echter altijd en kan zeer afhankelijk zijn van situatie tot situatie.
Dat het brandvertragend product kan verdwijnen bij wassen van doeken, net als bij gebruik in vochtige omstandigheden, is bekend.
Een doek verzamelt echter ook stof, vuil en olie, wat de brandbaarheid kan verhogen.
Zelfs een doek gemaakt uit een inherent vlamvertragend materiaal als vlamvertragende polyester of wol, kan onder invloed van bijvoorbeeld uv-stralen, vervuiling enz. zijn brandgedrag aangetast zien.

Uiteindelijk geldt: hoeveel papierwerk en certificaten je ook hebt, de brandweer heeft het laatste woord. Werken met het juiste, professionele materiaal van ervaren producenten, helpt wel altijd de communicatie en laat je sterker in je schoenen staan in geval van discussie.

Postscriptum
Zoals je merkt, worden verschillende termen door elkaar gebruikt: onbrandbaar, brandwerend, brandvertragend, zelfdovend enz. Het is niet erg deze termen door elkaar te gebruiken, maar een uitspraak over het brandgedrag van een materiaal moet steeds gebeuren op basis van een (al dan niet) genormaliseerde testmethode.
Toch nog maar eens benadrukken: vergelijken van het brandgedrag kan enkel door vergelijken van klasseringen/resultaten op basis van eenzelfde testmethode.

ShowTex
AMAZING STAGE FABRICS IN MOTION

PODIUMDOEKEN / AFSTOPPINGSGORDIJNEN / STERRENDOEKEN / BACKDROPS / KABUKI OPHANGSYSTEMEN & MOTOREN / PIPE & DRAPE / SPIEGELFOLIES & OPBLAASBARE SFEREN / BEURS- & DECORATIETEXTIEL / PROJECTIESCHERMEN / STRETCHSTOFFEN

The Little Prince - Les Grands Ballets Canadiens ©Richard Champagne

SHOWTECH BEZOEK ONZE STAND NR. 4/A35-9 OP SHOWTECH BERLIJN, 18-20 JUNI 2013

ShowTex België nv • Everaertsstraat 69 • B-2060 Antwerpen • Tel: +32 3 236 84 40 • info.be@showtex.com • www.showtex.be

Studiebureau voor Theatertechnieken

Adviseur voor overheid, theater en architect
Partner bij internationale prijsvragen

'Een goed theater is een warme, feestelijke uitgaansplek voor het publiek, een gastvrije speelplek voor artiesten en een efficiënte, veilige werkplek voor alle medewerkers.'

Schouwburgen - Culturele Centra - Concertzalen - Muziekcentra - Polyvalente zalen

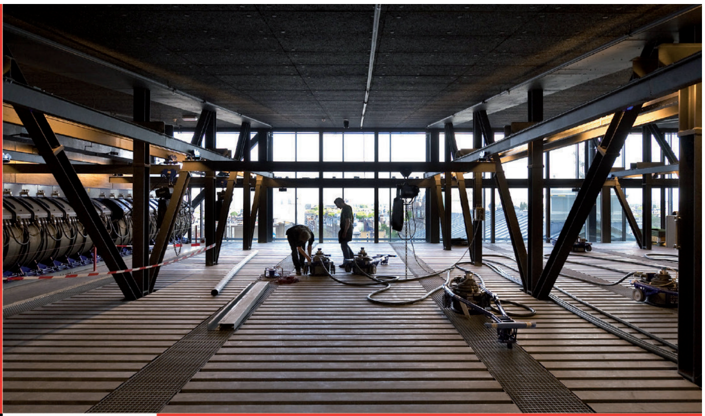

theater advies bv

Ontwerp en Advies:

Toneeltechniek en hijsinstallaties
Belichting, audio, zetels en stoffering
Europese aanbestedingen
Nieuwbouw en renovatie

Zaalindeling en zichtlijnenstudies
Logistiek van mens en materiaal
Haalbaarheidsstudie en lastenboek omschrijving
Planning en budgetcontrole

theateradvies bv
Herengracht 160
1016 BN Amsterdam
Tel +31 (0)20-627 2248
info@theateradvies.nl
www.theateradvies.nl

Project moet veilige praktijken in podiumtechniek samenbrengen

Lara Emde

Aan veiligheid en welzijn wordt in de culturele sector te vaak pas achteraf gedacht. Lara Emde, kersvers medewerker veiligheid, kijkt vooruit en werkt de komende twee jaar aan een project rond veiligheid in de culturele sector. Dit project kwam er op initiatief van STEPP en het Sociaal Fonds Podiumkunsten, maar het kan alleen een succes worden als jij het mee draagt. Hoe jij kan bijdragen, lees je in dit artikel.

Eerst verongelukken, dan nadenken

Heb je er ooit bij stilgestaan hoe welzijnswetgeving en veiligheidsvoorschriften ontstaan? Er gaat iets fout en daarna staan we stil en denken na over hoe we dat hadden kunnen voorkomen. Het beleid rond pesten op de werkvloer is daarvan een sprekend voorbeeld. Pas na het ongeval volgt nieuwe wetgeving, worden nieuwe normen opgelegd en procedures ingevoerd.

Als het gaat over veiligheid denken we meestal reactief. Of ad hoc. Meestal te laat. We realiseren ons door een (bijna) ongeval dat we niet goed bezig zijn en passen gedrag aan. Of de brandweer keurt iets af, dan moeten we nog snel een alternatief bedenken. Of er komen nieuwe geluidsnormen aan en we zijn allemaal 'verrast'.

Hoe zou het zijn om veiligheid en welzijn op een preventieve manier aan te pakken? Niemand houdt ons tegen om na te denken en actie te ondernemen vóór ongevallen gebeuren.

Preventie is niets nieuws. Maar in de cultuursector hebben we er weinig kaas van gegeten. De chemische industrie bijvoorbeeld is onze sector mijlenver vooruit. Nu kunnen we een discussie beginnen over de ernst en de aard van de risico's in elke sector; je denkt misschien dat werken in de chemische industrie gevaarlijker is dan waar je nu werkt. Niets is minder waar. Een sector, een organisatie, een team, een persoon die veiligheid preventief benadert, trekt op lange termijn aan het langste eind.

Denk jij vooraf na over de risico's van je werk? Werk je in een organisatie die preventief met veiligheid bezig is? Neem contact op met Lara en laat je interviewen: je kennis en ervaring kunnen zo mee deel uitmaken van de goede praktijken die we verzamelen. Kennis delen, ervaring uitwisselen en zo uit onze toneeltoren komen, is nodig om als sector vooruit te komen op gebied van veiligheid.

Veilig werken in de Podiumtechniek, een werknaam

Het project dat goede praktijken en adviezen in verband met veiligheid in de podiumtechniek moet samenbrengen, staat al enkele jaren in de steigers. Bovendien zijn ook andere actoren in de sector bezig met gelijkaardige projecten over veiligheid. Momenteel onderzoeken we nog hoe we optimaal kunnen samenwerken, o.a. met BESA en Mediarte.

Wat wel al vaststaat, is dat we in de komende twee jaar in nauw overleg met vertegenwoordigers uit de sector willen samenwerken. We willen bijzondere aandacht besteden aan een duidelijke juridische omkadering en de praktische haalbaarheid van de voorstellen. Het project richt zich zowel tot het beleidsniveau als tot de technici op de werkvloer. Het project zal op een website en via nieuwsbrief te volgen zijn, er wordt naar gestreefd om informatie op een toegankelijke manier te verspreiden.

Een finaal rapport zal zowel digitaal, als via print-on-demand beschikbaar zijn. Daarnaast zullen artikels, handleidingen en aanbevelingen van andere partners (of voorbeelden uit het buitenland) op de website worden gedeeld.

Om het project in goede banen te leiden, wordt een stuurgroep opgericht, een overlegplatform voor experten en ervaringsdeskundigen. Binnenkort lanceren we daarvoor een oproep. Je input wordt gewaardeerd. Hou de website van STEPP in de gaten. ■

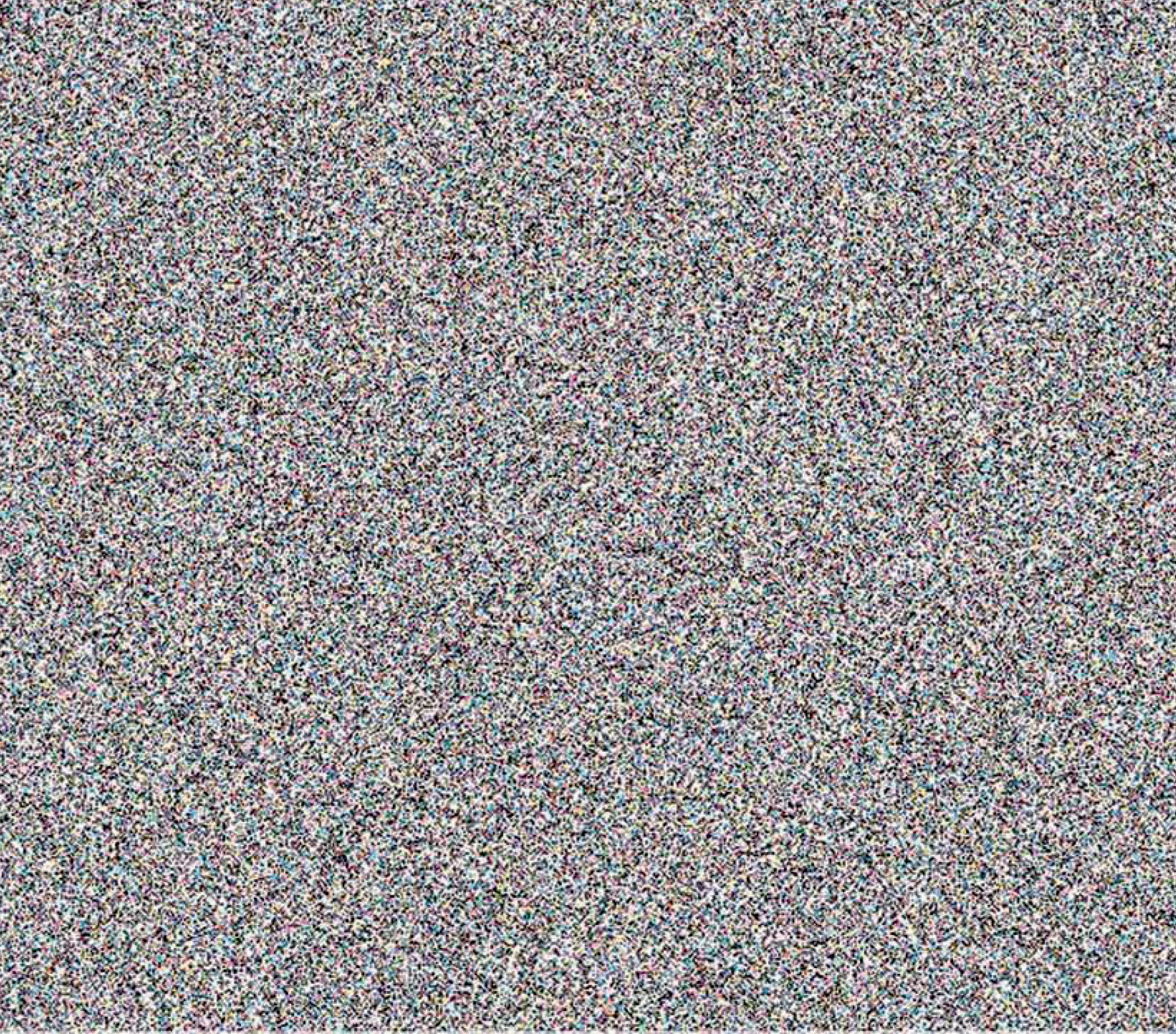

BAD IMAGE?

Voor u een **audiovisueel bedrijf** onder de arm neemt, denkt u beter twee keer na. Terecht. Want u mag pas **écht tevreden** zijn met een partner die technologie koppelt aan een perfecte service, volgens het afgesproken budget en levertermijn. Net daarom kiest u voor **Auvicom.**

Auvicom

www.auvicom.be • info@auvicom.be • 02 380 10 44

OVER DE GRENS ...

Lara Emde

Wanneer we in België praten over strenge veiligheidsnormen, wordt vaak naar 'de Duitse normen' verwezen. Maar wat weten we echt over de stand van zaken in ons buurland? STEPP praatte met preventie-expert *Johannes Heinz*, van de Duitse verzekeraar VBG. Een gesprek over universele risico's, het belang van netwerken en de toekomst van veiligheid in de sector.

De VBG is als verzekeraar in verschillende sectoren actief. Heinz belandde 28 jaar geleden eerder toevallig op de afdeling Producties en Evenementen van de VBG. Ondertussen is de VBG uitgegroeid tot een toonaangevende partner op gebied van veiligheid en preventie in Duitse theaters, productiehuizen en bij evenementen. "Ik ben elektro-ingenieur van opleiding, maar vandaag maken niet alleen ingenieurs, maar ook sportfysiologen, biologen, psychologen en artsen deel uit van ons team."

Drie klassieke gevaren

De mens zelf, zwaartekracht en elektriciteit, zijn volgens Heinz de belangrijkste gevaren voor de werkende podiumtechnicus. Gevaren en daaraan verbonden risico's zijn universeel en overschreiden landsgrenzen. Of vijftig kilo naar beneden komt in België, Duitsland of Italië doet er niet toe. En toch adviseert Heinz duidelijk: als je in het buitenland aan het werk bent, informeer je dan over de wettelijke vereisten. Het internet geeft veel informatie weg, maar ook als je de VBG om informatie vraagt, verwijzen ze je graag door naar de gepaste bron.

Alleen op basis van de juiste informatie kan je inschatten wat zeker niet mag (rood licht), wat onder voorwaarden kan (oranje) en wat wettelijk is toegestaan (licht op groen). We werken in een wereld die steeds zotter wordt, met producties die elkaar in spektakelgehalte overtreffen. Je moet kunnen inschatten wanneer je gezondheid in gevaar is en over de nodige informatie beschikken om een duidelijke grens te kunnen trekken: durven neen zeggen.

> ***Neen* zeggen is niet makkelijk als er geen concrete wetgeving of normen bestaan.**

Sector moet investeren in vaardige risicoanalyse

Neen zeggen is niet makkelijk als er geen concrete wetgeving of normen bestaan. "De wetgever bedient zich van abstracte formuleringen en laat het over aan de verschillende sectoren om dat kader te concretiseren. In plaats van duidelijke normen, wordt meer ingezet op risicoanalyses, gekoppeld aan actieplannen. Vele ondernemers zijn daar echt nog niet klaar voor," geeft Heinz toe.

Een kant-en-klaar recept voor veiligheid op de werkvloer is een aanlokkelijk idee, maar dat bestaat niet. "De sector moet zijn verantwoordelijkheid opnemen, risicoanalyses leren maken en maatregelen nemen." De VBG ondersteunt hierin

door online tools en opleidingen aan te bieden.

De veranderende wetgeving zorgde er ook voor dat een update van de sectorale veiligheidsrichtlijnen nodig werd. Op de ShowTech in Berlijn zal de BVG de nieuwe versie van deze richtlijn voorstellen. In de nieuwe BGI 810 voor tv, radio, film, theater en evenementen staan risicoanalyse en opleiding nu veel centraler.

Leren van Duitse overlegmodel

“Ons netwerk is onze grootste sterkte,” zegt Johannes Heinz. Om een veiligheidsrichtlijn zoals de BGI 810 te ontwikkelen, moeten niet alleen experten samenwerken, ook verschillende sectorverenigingen en vertegenwoordigingen moeten rond één tafel worden gebracht.

De VBG treedt op als bemiddelaar en legt verbindingen. “Het is ons gelukt om de verschillen tussen openbare en commerciële tv, radio, theater en evenementen van rock-’n-roll tot industrie, te overbruggen. In Duitsland wordt dit als één sector benaderd, met veiligheidsrichtlijnen die universeel zijn. Lijkt logisch, maar we hebben daarin een lange weg afgelegd.”

Een gevaar in huis X, is ook een gevaar in huis Y.

Een lange weg dus, die we in België nog moeten gaan. Onlangs startte STEPP in samenwerking met het Sociaal Fonds Podiumkunsten een project ‘Veilig werken in de podiumtechniek’. Ook Mediarte, sociaal fonds van de audiovisuele sector, werkte een projectvoorstel uit rond veiligheid. En er zijn nog tal van andere verenigingen bezig. Op welke manier kunnen we meer samenwerken en elkaar versterken?

Voor Lara Emde, projectmedewerker veiligheid bij STEPP en SFP, is het duidelijk: “Een gevaar in huis X, is ook een gevaar in huis Y. Als we veiligheid in de culturele sector willen verbeteren, moeten we van onze eilandjes af: ervaringen uitwisselen, kennis delen en praten over de risico’s.” Dit STEPP Magazine over veiligheid is dus nog maar het begin.

Meer lezen

De BGI 810 (in het Duits) kan je downloaden op http://www.vbg.de/, je vindt er ook richtlijnen voor tourende buitenlandse gezelschappen in het Engels.

■

VISSEN VOOR VEILIGHEID

Tim Zeegers

Koen Deveux en Tim Zeegers, de preventieadviseur en de technisch coördinator van het Toneelhuis in Antwerpen, besloten twee jaar geleden dat het noodplan dringend moest worden geactualiseerd. Maar hoe begin je aan zoiets?

Evacuatieprocedures aanleren in een theater, hoe doe je dat?
Wie van het personeel moet deze procedures aanleren?

Een belangrijk deel van het noodplan is het protocol dat gevolgd wordt bij brand, gasgeur of een bommelding. Een volle Bourlaschouwburg telt 900 personen verspreid over 5 niveaus (parterre en balkons). Op zo’n momenten zijn er twee ticketdames, 16 suppoosten en vrijwilligers werkzaam in het publieksgedeelte van het gebouw. In het podiumgedeelte werken de stagemanager, vier huistechnici en de portier. Al deze mensen moeten in geval van nood samen zorgen dat het gebouw op een efficiënte manier ontruimd wordt.

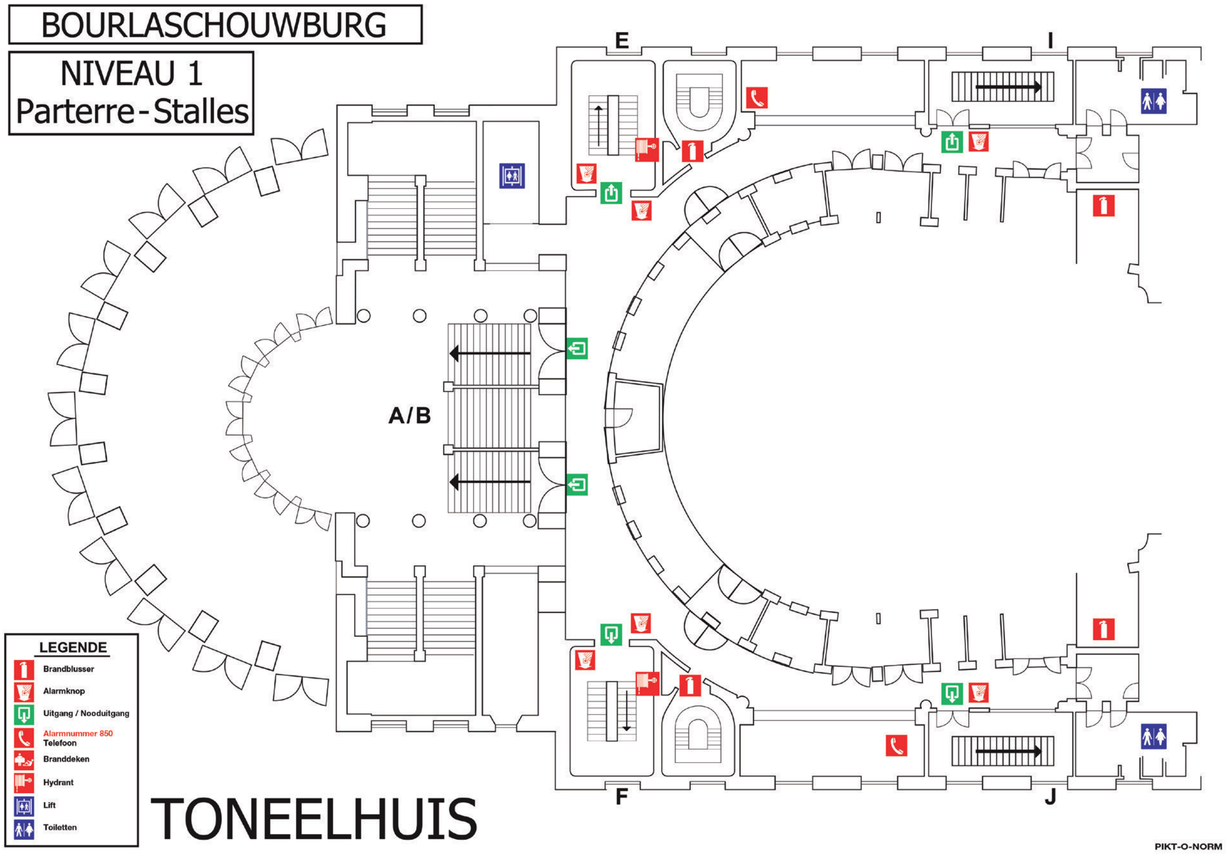
BOURLASCHOUWBURG
NIVEAU 1
Parterre-Stalles
E
I
A/B
F
J
LEGENDE
Brandblusser
Alarmknop
Uitgang / Nooduitgang
Alarmnummer 850
Telefoon
Branddeken
Hydrant
Lift
Toiletten
TONEELHUIS
PIKT-O-NORM

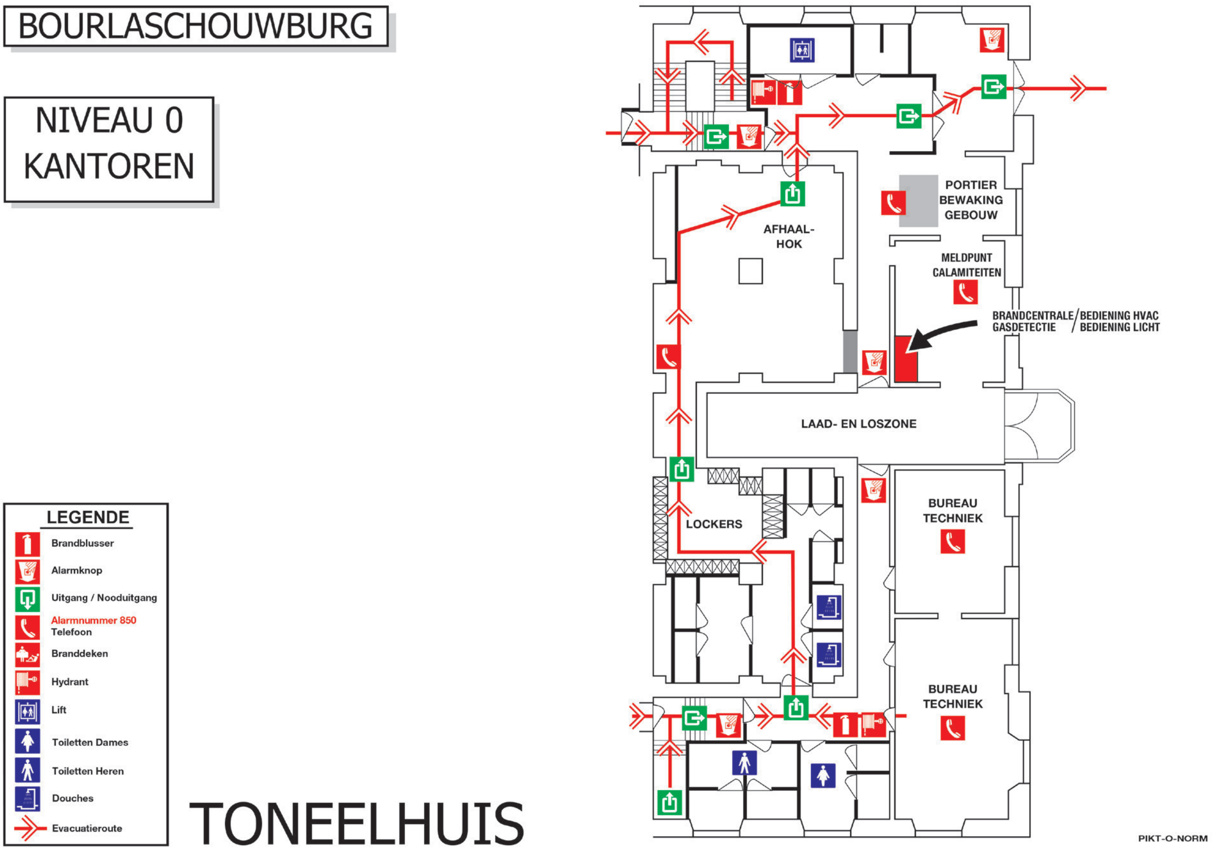
BOURLASCHOUWBURG
NIVEAU 0
KANTOREN
PORTIER
BEWAKING
GEBOUW
AFHAAL-
HOK
MELDPUNT
CALAMITEITEN
BRANDCENTRALE/BEDIENING HVAC
GASDETECTIE / BEDIENING LICHT
LAAD- EN LOSZONE
LOCKERS
BUREAU
TECHNIEK
BUREAU
TECHNIEK
LEGENDE
Brandblusser
Alarmknop
Uitgang / Nooduitgang
Alarmnummer 850
Telefoon
Branddeken
Hydrant
Lift
Toiletten Dames
Toiletten Heren
Douches
Evacuatieroute
TONEELHUIS
PIKT-O-NORM

Op welke manier kan je dit doen zonder de motivatie te verliezen? Hoe dikwijls moet dit gebeuren?

Vissen met het personeel
Tim Zeegers: Via trainingssessies, met het uitgeschreven evacuatieprotocol (EP) als leidraad, zijn we deze groepen personeel driemaandelijks beginnen samenbrengen. Het EP wordt overlopen, besproken en ingeoefend. Het protocol wordt geschreven op maat van de persoon die het moet uitvoeren (een suppoost moet andere acties ondernemen dan een technicus, portier of staflid) en op maat van het gebouw.

Omdat deze training een vast onderdeel van het veiligheidsbeleid van het Toneelhuis moest worden, hadden we ook een goede naam nodig. Eentje die de lading dekte en toch goed bekte: de **Veiligheids Interventie Sessie**, of kortweg **VIS**, was geboren.

Volgende stap: de vijver
De portiers, technici en suppoosten mogen dan wel elk hun eigen taken hebben in de evacuatie, toch moet er met elkaar precies gecommuniceerd worden. Zo zijn we gekomen tot de VIJVER-sessies die we vanaf volgend seizoen zullen introduceren. Hier gaan we de suppoosten, technici en portiers samenbrengen om het protocol in gemixte orde in te oefenen.

Werk aan de winkel
De voorlaatste stap in het proces is de uitbreiding van de VIS naar andere gebruiksmodes van het gebouw. Bijvoorbeeld de evacuatie doorheen de dag zonder publiek of de evacuatie met publiek in de kleine zaal, of tijdens een repetitie van een extern gezelschap.

De laatste stap is de eigenlijke evacuatieoefening. Wij zijn van mening dat je eerst voldoende moet trainen alvorens je een echte evacuatie-oefening kan doen. Een slecht voorbereide oefening kan volgens ons meer kwaad doen dan goed.
Het kan verwarring zaaien en slechte gewoontes installeren.

Besluit: *eerst voldoende VISsen in het water, de rest komt later.*

Tim.Zeegers@toneelhuis.be
Technisch coördinator Bourlaschouwburg

© Kenneth Poulsen

WELCOME TO THE JUNGLE

Jesse Vanhoeck

Een gesprek met choreograaf Andros Zins-Browne

Droogte en overstromingen, koude- en hittegolven, bosbranden en orkanen, het klimaat toont zijn grillen. Klimaatdeskundigen duiden het steeds humeuriger en extremer weer aan met de term *global weirding*. Choreograaf Andros Zins-Browne en scenograaf Erki De Vries zetten dit fenomeen om in een jungle van spiegelende folie. In de performance installatie *Welcome to the Jungle* dwaalt het publiek door een diffuse, onvatbare ruimte waarin klank, licht, beweging, geluid, en geur een eigen leven leiden.

Al tijdens zijn studie aan P.A.R.T.S wist Andros Zins-Browne dat objecten en omgeving een belangrijke plaats in zijn werk zouden innemen. Voor '*The Host'* maakte hij samen met scenograaf Stefan Demming een opblaasbaar decor. De drie dansers - verkleed als cowboys - moesten de steeds op en neer gaande vloer trotseren. Niet zij, maar het decor bepaalde de choreografie.

Hierna wilde hij nog een stapje verder gaan. Andros Zins-Browne: "Na '*The Host'* had ik nog steeds het gevoel dat er een onontgonnen gebied lag. In hedendaagse dans zijn we erg gewoon geraakt aan de neutrale, lege ruimte. Het idee is dat de ruimte verdwijnt zodat de performers meer op de voorgrond komen. De ideologie die daarachter schuilt, vind ik erg verwant aan de ideologie die de mens er op nahoudt ten opzichte van zijn omgeving, namelijk dat die er enkel is om ons te dienen.

In '*The Host'* probeer ik dit mechanisme om te draaien. De omgeving heeft de overmacht. Maar de beleving hiervan is voor het publiek enkel visueel. In '*Welcome to the Jungle'* wil ik het publiek dit ook laten ervaren via immersie in een wereld die zich niet plooit naar de normale wetten van de natuur. Ze komen in een omgeving die niet voor hen bedoeld lijkt, die ze niet kunnen veroveren en die hopelijk een verwarrend en desoriënterend effect op hen heeft. De uitdaging was om een natuurlijke omgeving te ontwerpen, niet in de romantische zin van het woord, maar een gemene en wrede natuur. Het is erg gerelateerd aan wat er vandaag gebeurt. Het grillig weer en de hevige stormen die ons teisteren, zijn erg beangstigend, maar inspireren me ook."

Een andere inspiratiebron, of *weird second interest,* zoals hij het zelf noemt, zijn speelplaatsen. "Er is iets in de structuur van een speelplaats dat mij niet aanstaat. Het zijn ongeïnspireerde omgevingen die weinig interactie met kinderen aangaan. Een goed voorbeeld hiervan is de klimpiramide. Al wat een kind kan doen, is naar boven klimmen en neerkijken op de anderen. Of de andere kinderen kunnen opkijken en denken: die was er sneller dan wij.

De speelplaatsen zijn zo gebouwd dat ouders en leerkrachten hen de hele tijd in de gaten kunnen houden. Ze dagen niet uit, er zijn geen verstopplaatsen of hoekjes waar kinderen zich kunnen afzonderen, terwijl dat voor mij een belangrijk onderdeel is van het kind zijn: een eigen plek hebben. Maar het feit dat volwassenen niet graag het overzicht verliezen, wordt gereflecteerd in de architectuur. Het is de hiërarchische structuur van de piramide, en bij uitbreiding van de speelplaats, waar ik me tegen wil afzetten."

Deze twee elementen komen samen in '*Welcome to the Jungle'*: een speelplaats waar het lijkt of de ruimte reageert op je aanwezigheid, waar je denkt alles te zien, maar waar je niets echt kan vertrouwen en die alle zintuigen aanspreekt.

Andros Zins-Browne © WP zimmer ↑

Een zintuiglijk parcours

Met dit concept stapte Zins-Browne naar scenograaf Erki De Vries: "Erki heeft een sterke reputatie wat het creëren van eigenzinnige ruimtes betreft. Zijn werk zweeft ergens tussen architectuur en kunst. Ik was erg gefascineerd door '*Deflektor*', een samenwerking met de kunstenaar Tim Vets, in de grond een erg simpel ontwerp met toch een groot effect. Met slechts drie elementen, twee draaiende witte muren en een lichtbron creëert hij een enorm verwarrend spel van licht en beweging. Dat was de richting die ik ook uitwilde."

Het uiteindelijke resultaat is een vervreemdend spiegelpaleis. Het publiek mag druppelsgewijs de installatie betreden en eenmaal binnen kies je zelf hoe lang je blijft. Een kind in een regenjas wijst de weg, stelt vragen over het weer en gaat er dan vandoor. Eerst is er een lange donkere gang bekleed met spiegelfolie die bij frontaal licht spiegelt, maar verlicht langs achter doorschijnend wordt. De folie zit niet strak gespannen. Hij hangt losjes naar beneden wat het zicht vertroebelt en een meer organische indruk geeft. Achter de folie hangt een *subwoofer* die lage, bijna onhoorbare tonen produceert zodat de folie trilt.

De gang geeft uit op een meer open ruimte waar spelende kinderen zingen en lopen. De ruimte wordt door meer spiegelfolie opgedeeld in kleinere doorgangen tot een soort van open labyrint. De verschillende passages in het labyrint hebben elk hun eigenheid. Op drie plaatsen valt heel lichte regen als mist naar beneden.

Op andere plekken zijn de spiegels over een frame gehangen en opgeblazen. Binnenin zit een luidspreker, waardoor het geluid inherent wordt gemaakt aan de structuur. De frames zijn opgehangen aan motoren en draaien verschillende kanten op. Soms nauwelijks waarneembaar, soms snel. Daarnaast zijn er ook frames die op en neer gaan, telkens met een andere snelheid.

Sommige folies zijn verbonden met *buttkickers*, een soort lage frequentiedriver die wel eens gebruikt wordt door drummers. Zij gebruiken die om hun afluistering op het podium te ondersteunen door deze driver onder hun kruk te bevestigen. Deze apparaten laten de spiegelfolie licht vibreren.

Ventilatoren zorgen voor een zachte bries doorheen de ruimte. Andros Zins-Browne: "Het materiaal, de spiegelfolie, had ik vrij snel voor ogen. Toen ik ging doordenken op die klimpiramide, opgebouwd uit netten, stelde ik me voor dat de vierkanten in die netten spiegels zouden worden. Een spiegelende piramide, maar dan in plaats van een horizontaal bouwwerk, met een verticale structuur. Het spiegelen heeft te maken met een bepaald ethos: beschouwen wij deze omgeving als iets dat er is voor ons of als een organische structuur? En wat is het onderscheid tussen mij en mijn omgeving? Wie spiegelt zich aan wie? Langzamerhand begon echter duidelijk te worden dat spiegels alleen niet voldoende waren, er was ook nood aan iets transparant. Dat suggereert de vervloeiing tussen lichaam en omgeving. Door de folie langs verschillende kanten te belichten, krijg je dit dubbele effect."

Verdrukking is wellicht een betere omschrijving. Je voelt je verdrukt als mens nu je niet langer invloed hebt op de omgeving.

Het is een benepenheid zonder dat het claustrofobisch wordt. Verdrukking is wellicht een betere omschrijving. Je voelt je verdrukt als mens nu je niet langer invloed hebt op de omgeving. Maar op mijn vraag of hij de mens wil waarschuwen voor diens negatieve impact op het milieu, antwoordt hij eerder ontkennend: "Ik ben het met je eens dat het geheel iets dystopisch heeft, maar het is niet de bedoeling een waarschuwing uit te zenden. Dat zie ik niet als mijn taak. Bovendien is het medium niet sterk genoeg om een reële impact te hebben op een grote groep mensen. Mijn interesse lag meer bij de vraag: als onze omgeving inderdaad steeds vreemder wordt, wat is dat dan? En hoe kunnen we dat ervaren? Wat ervaren we als we in een ruimte zijn waar er wind blaast, de muren en vloeren trillen, en waar kinderen rond je heen lopen als een zwerm psychopaten zonder dat je daar vat op hebt? Dat wilde ik onderzoeken."

Performance – installatie of installatie - performance

De samenwerking tussen Andros Zins-Browne en Erki De Vries, was er één tussen twee artistieke koppigaards. Maar dat maakte het enkel interessanter. Zins-Browne wilde geen klassieke samenwerking waarbij de choreograaf zijn idee uitlegt en de scenograaf louter de uitwerking verzorgt. Er moest per opbod onderhandeld worden. "'Welcome to the Jungle' was een samenwerking in de brede zin van het woord. Het concept en de materiaalkeuze had ik al uitgedacht, maar het hoe en wat hebben we samen uitgewerkt.

Ik denk dat ik Erki genoeg ruimte heb gelaten om zijn eigen artistieke stempel te drukken, zelfs wanneer ik het niet met hem eens was. Onenigheid tussen verschillende partijen is dan ook erg belangrijk en komt volgens mij te weinig voor. Wanneer je een ruimte wil creëren die tegenstrijdig, of toch op zijn minst divers, is, heb je nood aan uiteenlopende ideeën, komende van verschillende bronnen. En die mogen elkaar tegenspreken."

Lac of Signs © Andros Zins-Browne ↑

Toch geeft hij ook toe dat het niet altijd vanzelfsprekend was om met deze verschillen om te gaan. Ook niet vanwege een verschillende werkwijze. "Als choreograaf werk ik vooral met trial and error. We proberen dingen uit, doen research en pas de twee laatste weken krijgt alles zijn definitieve vorm.

Erki daarentegen, had al een volledig plan voor de voorstelling na onze eerste of tweede ontmoeting. Dat was beangstigend omdat ik van niets al helemaal zeker was en mij gedwongen voelde al keuzes te maken. Het is natuurlijk flexibeler werken als je enige instrument je lichaam is. Alles wat je weggooit is niet echt verloren, de tijd die je erin steekt wordt omgebogen in iets anders. Met aangekochte

Spiegelstructuur Welcome to the Jungle © WPzimmer ↑

materialen heeft dit meteen een praktische en financiële impact: bestellingen die op tijd moeten gebeuren, winkels die sluiten, budgetten die al half opgebruikt zijn, het is een heel andere werkelijkheid.

Uiteindelijk was dat ook goed. Noch Erki, noch ik zat helemaal juist of fout en het was interessant om die spanning te hebben. Het uiteindelijke ontwerp blijft voor ongeveer de helft trouw aan het oorspronkelijke plan van Erki De Vries. De rest was onderhevig aan verandering en compromis."

Zins-Brownes tevredenheid over de samenwerking wordt ook weerspiegeld in het resultaat, wat inderdaad een erg contrasterende ruimte is. Het is interessant hoe beiden, choreograaf en scenograaf, het concept vanuit hun eigen vakgebied benaderen. Toen de choreograaf bedacht dat hij iets rond de klimaatsverandering wou doen, kwam daar onvermijdelijk de vraag: hoe dans je het weer?

Uiteindelijk kwam hij uit bij een scenografie die hij voor dit onderwerp passend vond. Aanvankelijk dacht hij aan een lineaire structuur tot De Vries terecht opmerkte dat het publiek dan minder in de ruimte ondergedompeld wordt, maar eerder de uitgang gaat zoeken als was het een klassiek labyrint.

Idem dito voor een te kleine ruimte. In een eerste idee wou Zins-Browne de spiegels erg dicht bij elkaar zetten, maar het claustrofobische gevoel zou het publiek te snel de ruimte uitjagen. Het is een erg menselijke reactie om niet te lang in kleine ruimtes te blijven hangen. Zo werkten ze zich samen door de ruimte heen.

Maar 'Welcome to the Jungle' is niet enkel een installatie. Het is een installatie – performance, of performance – installatie, de woordvolgorde mag ik zelf kiezen, zo verzekert Andros Zins-Browne me. "Als ik terugkijk op het proces, had ik graag ook intensiever met de vormgever samengewerkt voor het *live* gedeelte. Dit was organisatorisch heel moeilijk, deels omdat ik met kinderen werkte. Kinderen zijn niet altijd beschikbaar. Ze moeten naar school, terwijl dansers een hele dag kunnen repeteren. Ook de installatie zelf bemoeilijkte het

proces. Het duurde letterlijk dagen om die op te bouwen en alles te installeren. Zo bleef er weinig tijd over om de twee, ruimte en beweging, op elkaar af te stellen. Pas na enkele voorstellingen voel ik hoe alles toch in de plooi valt."

Doorheen het gesprek wordt duidelijk dat de praktische kant van werken met objecten en het creëren van een installatie geen evidentie is voor de choreograaf. Maar wat bijblijft, is de grote interesse in scenografie en zijn heldere visie op het belang van vormgeving in zijn werk. "Ik begon op jonge leeftijd met ballet, maar op een bepaald moment stopte ik met dansen. Het was pas met de ontdekking van performance art en via de beeldende kunst dat die interesse terugkwam. Daarom dat (kunst)objecten een grote rol spelen in mijn werk."

Het is mij een raadsel waarom de beeldende kunst en de live art nog zo gescheiden naast elkaar leven, terwijl de ene volgens mij niet zonder de ander kan.

"De dansschool P.A.R.T.S waar ik studeerde heeft verschillende studio's waar je ook 's avonds of in het weekend kan repeteren. Maar er was geen budget en geen opslagplaats, dus werken met objecten of een uitgebreide scenografie was uitgesloten. Toen ik afstudeerde kon ik niet wachten om met heel diverse materialen aan de slag te gaan."

"Ik ga vaak naar musea en tentoonstellingen en uiteraard ook naar performances. Het is mij een raadsel waarom de beeldende kunst en de live art nog zo gescheiden naast elkaar leven, terwijl de ene volgens mij niet zonder de ander kan. Voor mij is de inzet het domein te bewandelen waar de twee elkaar tegenkomen."

De zoektocht van Andros Zins-Browne gaat door met 'Lac of Signs', zijn nieuwe voorstelling. Hiervoor maakt hij een holografische installatie rond het thema beweging en betekenis, geïnspireerd op de dansklassieker 'Het Zwanenmeer'. Hij experimenteerde al eerder met deze techniek in 'Neverland', waar hij niemand minder dan Michael Jackson, in het lichaam van impersonator Christophe Lesquesne, weer tot leven bracht.

Nu heeft hij de techniek verfijnd. Het is niet de bedoeling een mystieke ervaring op te roepen, maar op een eenvoudige en heldere manier een vrijstaand videobeeld te creëren. Vooral de laatste jaren is de ambigue relatie tussen mens en omgeving een belangrijke inspiratiebron geworden voor Zins-Browne. De digitale cultuur en haar effecten op het menselijk lichaam en gedrag zijn daar zeker een onderdeel van. En wellicht kent dit onderzoek nog wel verschillende uitschieters want als we het hebben over *global weirding* of digitale omgevingen, dan hebben we het over thema's die in de nabije toekomst enkel aan belang zullen winnen.

Andros Zins-Browne (1981) groeide op in New York en begon op zevenjarige leeftijd met ballet aan de befaamde Joffrey Ballet School. Hij volgt een opleiding kunstsemiotiek aan de Brown University en verhuist daarna naar Brussel om zijn studies verder te zetten aan P.A.R.T.S. Met zijn afstudeervoorstelling 'Limewire' zet hij zich op de kaart als jonge choreograaf en begint op regelmatige basis voorstellingen te maken. Naast eigen werk is hij te zien als danser in voorstellingen van onder andere Mette Ingvartsen, Jonathan Burrows en Tino Seghal. Als choreograaf laat hij zich inspireren door de beeldende kunst en zijn werk bevindt zich vaak op het kruispunt van conceptuele dans, performance en installatie.

Erki De Vries (1978) studeerde aan de Karel de Grote Hogeschool in Antwerpen, volgde een postgraduaat beeldende kunsten in Breda, en startte nadien aan het Hoger Instituut voor Schone Kunsten in Antwerpen. Hij is gefascineerd door gelaagde ruimtes en alles wat met waarnemen te maken heeft. Hij werkte eerder al samen met onder andere choreograaf Benjamin Vandewalle en de muzikant en beeldend kunstenaar Tim Vets.

Een preview van de holografische installatie 'The Lac of Signs' zal worden getoond tijdens de OpenHuis van WPzimmer op 16 juni.

'Welcome to the Jungle' speelt op 10, 11 & 12 oktober 2013 in Vooruit, Gent.

Jesse Vanhoeck is freelance dramaturg en redactrice.

■

© Ernst Van Deursen

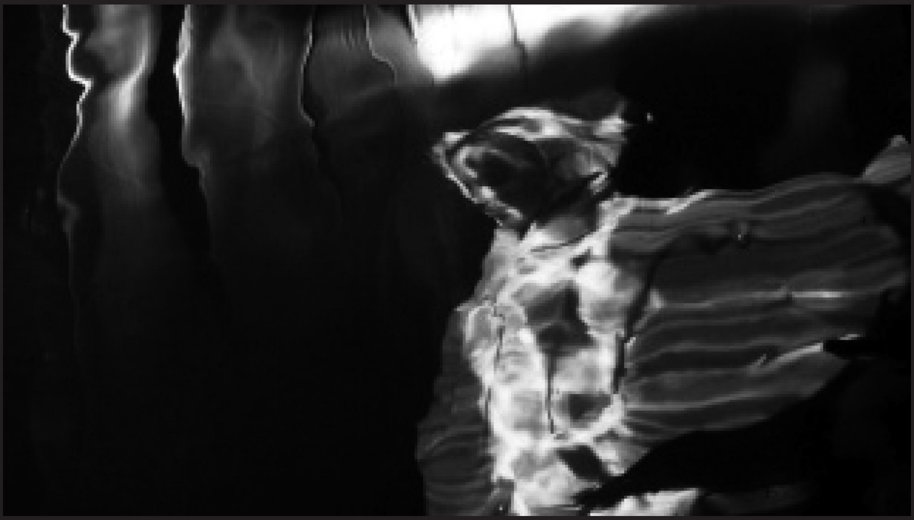

© Koen Moerman

© Kristof Vande Walle

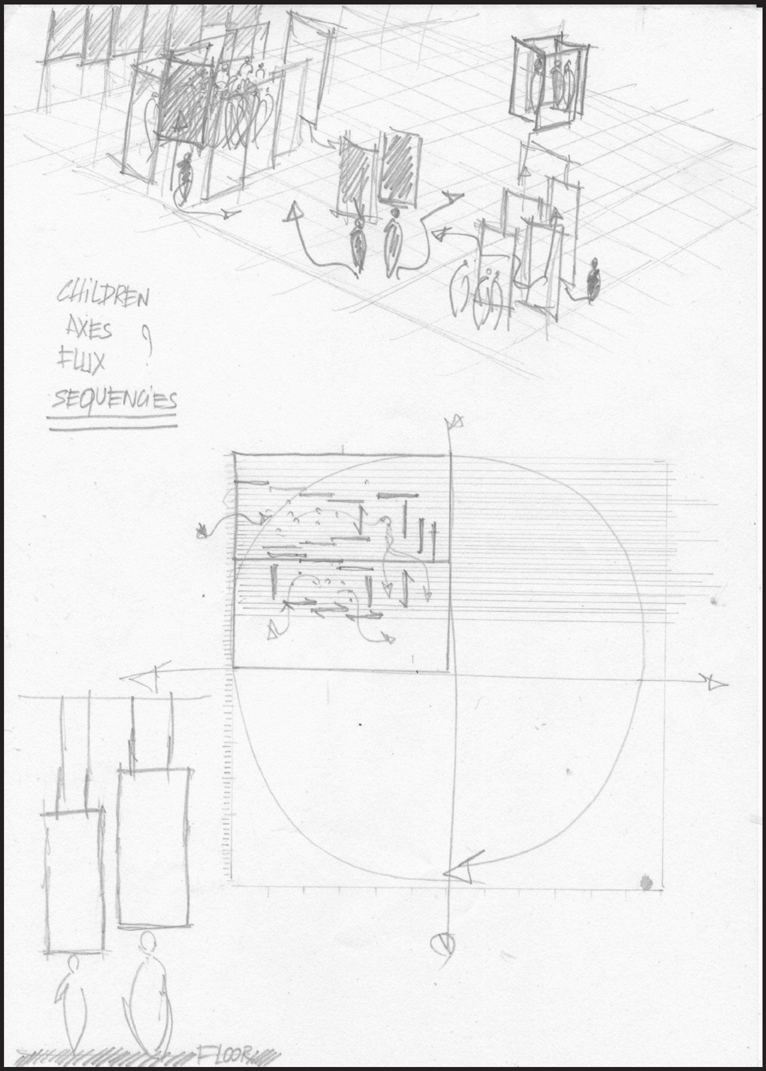
CHILDREN
AXES ?
FLUX
SEQUENCIES
FLOOR

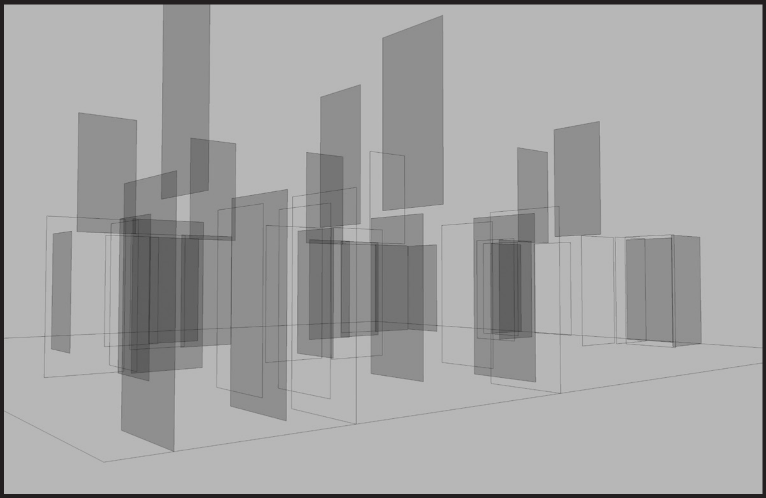

The Greatest
Smallest Performer.

SK 5212-II 184 Mhz Transmitter

This surprisingly small top of the line bodypack transmitter is the result of the latest technology arising from Sennheiser's vast experience in RF wireless transmission.

Rugged but light, the SK 5212-II is ideal where a bodypack transmitter needs to be invisible, such as theatre, stage, TV, movies and musicals. With a switching bandwidth of up to 184 MHz the SK 5212-II provides true flexibility to match the most demanding frequency situation.

www.sennheiser.nl | www.sennheiser.be

SENNHEISER

Veiligheid is te belangrijk om alleen aan specialisten over te laten.

Chris Van Goethem

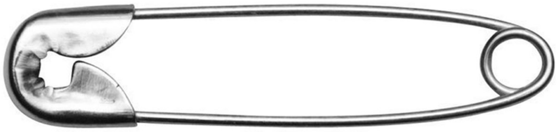

De aandacht voor veiligheid op de scène verhoogt en terecht, we moeten de druk op de ketel houden. Veiligheid is immers een investering die, naarmate je er meer energie in stopt, minder zichtbaar resultaat oplevert. Het risico op verslapping van de aandacht is dan ook reëel.

Maar we moeten ook rekening blijven houden met de specifieke situatie in onze sector. Een sector waar een veilige voorstelling in een veilige zaal een onveilige situatie kan opleveren. Een sector waar we per definitie nieuwe dingen maken en die alle dagen anders uitvoeren. Artistieke, gedurfde, vernieuwende zaken zijn immers onze corebusiness.

Dat maakt dat regels minder evident zijn dan in een productielijn waar maandagochtend en vrijdagavond exact hetzelfde proces loopt. Dat vraagt om een hoger inschattingsniveau en dus om een hoger opleidingsniveau.

Het risico van de professionalisering van de veiligheid is dat ze niet langer deel uitmaakt van de taak van de technicus. Iemand op een kantoor is verantwoordelijk en we gaan er van uit dat de vloer veilig is omdat het zo op papier staat.

Veiligheid moet een natuurlijk proces zijn. We leren allemaal onze eerste risicoanalyse maken wanneer we drie zijn: “Eerst links kijken, dan rechts kijken en dan pas oversteken.”

We hebben in de loop der tijden natuurlijke instincten opgebouwd die ons doen overleven in een gevaarlijke wereld. Ik heb in al de jaren dat ik op de scène stond maar één keer een spot op mijn hoofd gekregen, dat was die keer dat ik een helm droeg. De klep verhinderde immers het natuurlijk instinct om alert te reageren op snelle bewegingen.

De vergissing die men in een aantal landen maakt, is dat men veiligheid en aansprakelijkheid met elkaar verwart.

Een veilige werkomgeving moet centraal blijven staan. Het kan niet de bedoeling zijn om enkel te documenteren wie bij een incident de zondebok zal zijn.

Collega’s motiveren om elkaar in de gaten te houden op de werkvloer is efficiënter dan alleen maar een checklist. Je moet ze dan wel doorlopend motiveren, alert houden, inzicht geven in de risico’s.

Veiligheid is een levenshouding, geen procedure, het moet deel blijven uitmaken van ons werk. Veiligheid mag niet uitbesteed worden, maar ze moet ondersteund worden.

Een dosis gezond verstand, onderbouwd met een degelijke opleiding die inzicht geeft in de risico’s, in combinatie met een veiligheidscultuur waarin collega’s elkaar motiveren om veilig te werken.Dat is de beste garantie op een veilige situatie. De veiligheidsverantwoordelijke als specialist is zeker niet overbodig. Hij kan als coach de technici alert houden en ondersteunen. Op die manier wordt een actieve veiligheidscultuur geïnstalleerd. Maar als het enkel een producent van documenten en procedures wordt dan draagt hij niet bij tot de veiligheid.

De veiligheid moet op de vloer blijven, in het belang van veiligheid, werkplezier en de artistieke kwaliteit.

WSD2013

Ines Minten

'Denken in beelden'
Scenografen Jan Strobbe en Hanneke van de Kerkhof geselecteerd voor World Stage Design 2013

Van scenograaf en STEPP-lid Jan Strobbe (Geraardsbergen) zullen in september twee ontwerpen te zien zijn op de tentoonstelling World Stage Design 2013. Zowel zijn decor voor de kleutervoorstelling 'Bolleke sneeuw' (Het Paleis) als dat van 'Hartekop' (Het Gevolg) is geselecteerd. Hanneke van de Kerkhof werd geselecteerd voor haar scenografie van de musical 'Ben X' (Musical van Vlaanderen). Het internationale World Stage Design (WSD) is méér dan een tentoonstelling van de geselecteerde werken en een prijsuitreiking. Je kunt er ook workshops, werksessies en debatten volgen. Het evenement vindt plaats van 5 tot en met 15 september in Cardiff, Wales.

Hanneke van de Kerkhof is blij met de erkenning van haar werk. "Ik was erg verrast door de selectie", zegt ze. "Het is heel tof om bij die honderd geselecteerden te zijn die ze uit zo'n duizend inzendingen gekozen hebben." Volgens Jan Strobbe, die ook in 2005 geselecteerd was voor WSD in Toronto, heeft Vlaanderen een uitstekend klimaat voor creatieve scenografen. "Wanneer je toen alle inzendingen naast elkaar legde, voelde je toch dat we hier in Vlaanderen op een hoger niveau staan dan in sommige andere plaatsen in de wereld. In veel landen was scenografie nog erg theatraal en traditioneel, veel minder artistiek dan bij ons. Ik ben benieuwd om te zien hoe dat in die acht jaar geëvolueerd is."

Meer dan esthetiek
Jan Strobbe zond drie ontwerpen in en twee ervan werden gekozen. Hij maakte ze allebei voor producties van auteur-regisseur Stefan Perceval. "'*Bolleke sneeuw*' is een voorstelling voor 4+, die dus heel beeldend moest zijn. De personages Lente en Winter leven elk in hun eigen wereld. Tot op een dag Lente in het huis van Winter binnenwaait. Het botst aanvankelijk nogal tussen die twee.

De voorstelling snijdt het thema van de klimaatverandering en ecologisch bewustzijn aan. Om daarbij aan te sluiten, heb ik een grote metalen constructie uit een vroeger decor gerecycleerd. Ik heb ze uit elkaar gehaald, wit gespoten en er een sculptuur van gemaakt, een soort ijskristal."

Strobbe wikkelde witte folie rond de sculptuur, zodat er een sneeuwbalachtige cocon ontstond (de wereld van Winter), waarin het publiek kon plaatsnemen. De wanden van de cocon deden gelijk dienst als projectiescherm. "Ik moest ook zorgen voor zitjes. Daarvoor ging ik door op het idee van de klimaatvluchteling", zegt Jan Strobbe. "Het eerste wat je doet als je op de vlucht slaat, is je koffers pakken. Maar eigenlijk

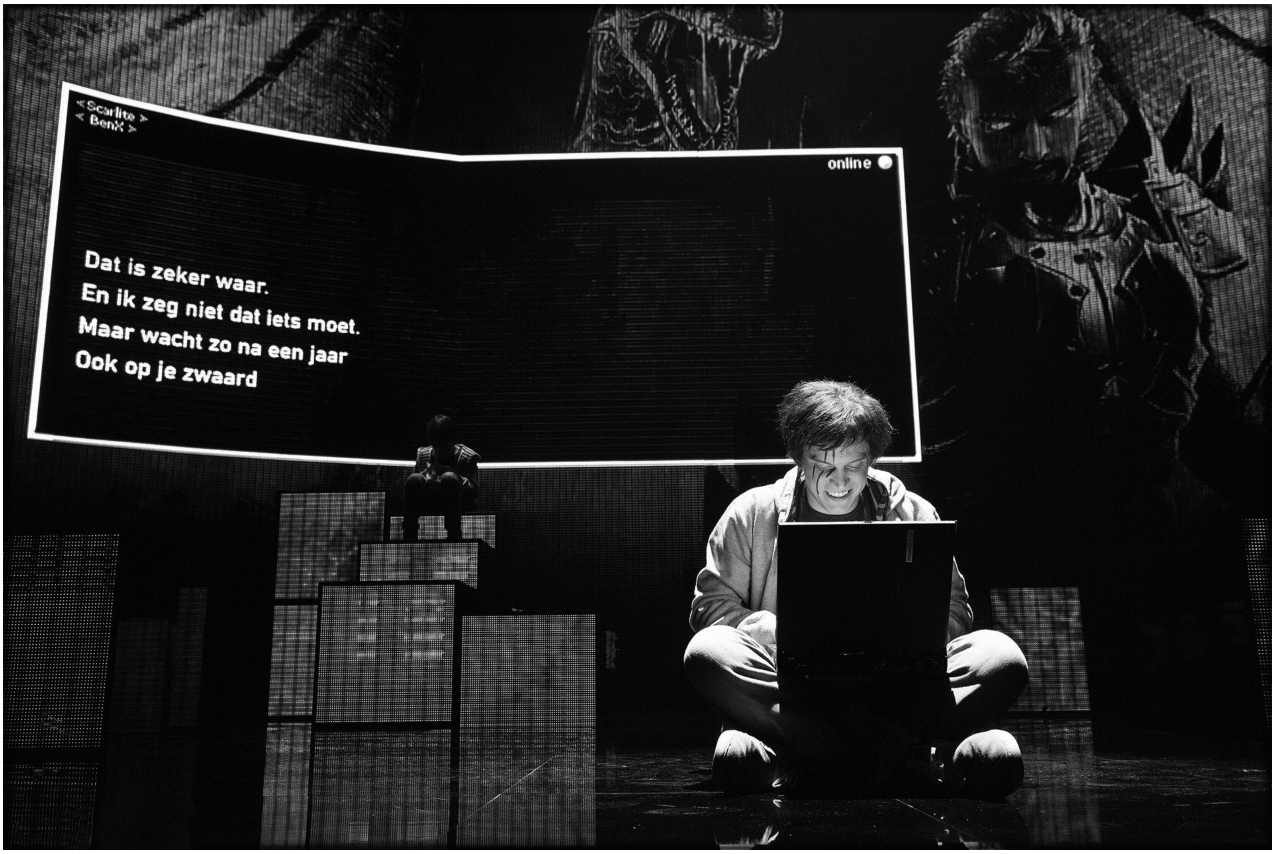

Ben X © Luk Monsaert ↑

kunnen de mensen uit die regio's met klimaatproblemen niet echt weg." De scenograaf wikkelde daarom een hele reeks koffers in witte krimpfolie. "Zo werden het lompe, onhandelbare dingen, waarvan het handvat onbruikbaar was."

Ongeschikt om ermee te vluchten, wel goed om op te zitten. "Voor de volwassen toeschouwers die liever wat hoger zaten, heb ik koppeltjes van stoelen gemaakt", legt Jan Strobbe uit. Per twee werden ze met krimpfolie bewerkt en aan elkaar vast gemaakt. "Daarachter zat het idee van de ark van Noach: van elke soort mocht een koppeltje mee. Ik stop graag dingetjes in mijn ontwerpen die op het eerste gezicht misschien niet zichtbaar zijn, maar waar het publiek over kan nadenken als het die opmerkt. Ik hou niet van decors die zuiver esthetisch zijn."

Denken in beelden

Hanneke van de Kerkhof houdt evenmin van al te rigide omzettingen van woord in beeld. "Acteurs en regisseurs zijn vooral bezig met woorden. Ik denk in beelden. En het leuke aan scenografie is dat je een tekst kunt vertalen in beelden. Je doet dat niet letterlijk, je gaat ermee aan de slag."

Toen Musical van Vlaanderen haar vroeg om de scenografie van '*Ben X*' te verzorgen, lag al vast dat de productie met ledschermen van 60 bij 60 centimeter zou werken. "De tastbare invulling daarvan was voor mijn rekening", legt Hanneke van de Kerkhof uit. "Ik flapte er uit dat ik een decor met gewone tafels en stoelen en een echt klaslokaal niet vond kunnen voor een verhaal vanuit het perspectief van een autistische jongen. Mensen met autisme schijnen heel abstract en wiskundig te denken, dus leek een abstract ontwerp me veel beter bij het personage te passen.

Ook de ledschermen kwamen beter tot hun recht in een strakke en abstracte context. Zo ben ik bij die blokkenstructuur terechtgekomen. Ik creëerde één universele ruimte die niet wijzigde, maar wel telkens van functie veranderde naargelang het spel en de beelden die je op dat moment zag."

Acteurs doen afzien

'*Hartekop*' was een locatieproject van Het Gevolg. "Het ging over een familie die in de miserie zat. Ze hebben het moeilijk met elkaar." Dat gegeven vertaalde Jan Strobbe in een groot watervlak waar de acteurs zich de voorstelling lang door moesten worstelen. "Water is een dankbare materie", legt hij

Hartekop © Jan Strobbe ↑

uit. "'Je doet de acteurs afzien op scène, wat de ellende van de personages nog extra onderstreept. Daarenboven bewegen de acteurs heel traag en poëtisch, wat dan weer een mooi contrast oplevert."

Zaak van ideeën

Voor beide scenografen is hun werk vooral een zaak van ideeën. Uitwerking en materialen staan volledig in functie van het concept. Hanneke van de Kerkhof: "Als ik een verhaal lees of de visie van een regisseur hoor, komen de ideeën doorgaans heel snel. Met die ideeën ga ik aan de slag, zonder me veel te bekommeren om de beperking die materialen of techniek eventueel kunnen opleggen. Natuurlijk moet je uiteindelijk met bepaalde dingen rekening houden.

Voor '*Ben X*' zat ik vast aan de afmetingen van de ledpanelen. Maar hinderlijk is zoiets niet: je legt je erbij neer en verwerkt het. Zo ontwerp ik ook geregeld voor het kunstencentrum Vlaams Fruit in Antwerpen: daar hebben ze een heel klein zaaltje en een beperkt budget. Ook dat ervaar ik niet als een beperking. Je werkt gewoon anders, op een andere schaal."

"Het gaat hem inderdaad vooral om het idee", beaamt Jan Strobbe. "Ik begin altijd met een grondige analyse van de tekst en probeer de thema's die me daarin boeien op een esthetische, beeldende manier te versterken. De scenografie moet het verhaal een diepere dimensie geven."

Ik begin altijd met een grondige analyse van de tekst en probeer de thema's die me daarin boeien op een esthetische, beeldende manier te versterken

Materiaal, techniek en andere praktische zaken zorgen ervoor dat het idee concreet wordt. "Bij '*Hartekop*' heb ik alles, zitbanken inclusief, gemaakt van osb-planken. Die zijn niet duur en je kunt er grote vlakken mee creëren." Bij dat project was het grootste struikelblok een geschikte locatie vinden. De keuze voor een eerste loods stuitte op verzet van milieuorganisaties, omdat avondvoorstellingen de habitat

Ben X © Luk Monsaert ↑

van een bepaalde soort zwaluw zouden verstoren.

De uiteindelijke locatie werd afgekeurd door de brandweer. "We gingen ervan uit dat het publiek gemakkelijk door de

Voor dat soort dingen moet je als scenograaf voortdurend oplossingen zoeken, maar die maken de job net leuk en spannend

watervlakte naar de nooduitgang kon", zegt Jan Strobbe. "De brandweer zag het water echter als een hindernis. Zij wilden dat ik er een loopvlak over zou leggen." Die oplossing was allerminst naar de zin van scenograaf. Uiteindelijk kregen de makers toestemming om een nieuwe nooduitgang in de muur te maken. "Die hebben we achteraf weer dichtgemetseld, want de loods moest in zijn oorspronkelijke staat hersteld worden. Voor dat soort dingen moet je als scenograaf voortdurend oplossingen zoeken, maar die maken de job net leuk en spannend."

Regels en voorschriften

Jan Strobbe studeerde architectuur aan Sint-Lucas in Gent. Naarmate hij dichterbij zijn diploma kwam, leek het een almaar ernstiger vak te worden dat aan steeds meer regels en voorschriften moest voldoen. "Op die manier boet je toch een heel stuk aan creativiteit in." Dus zocht hij verder naar een bijkomende opleiding waarin hij zijn creatieve brein wel volledig kon botvieren.

"Ik kwam terecht bij de opleiding scenografie van Studio Herman Teirlinck. Er daagden meer dan 40 kandidaten op voor vijf plaatsen. Gelukkig bemachtigde ik er daar één van. In die opleiding kwam je meteen bij de juiste mensen terecht, zoals Niek Kortekaas en Johan Daenen." Zij lieten Strobbe kennismaken met de theaterwereld, die hem tot dan toe nog vreemd was.

Op de tentoonstelling waarop de studenten hun eindwerken toonden, werd Strobbe opgepikt door het Toneelhuis. Voor hij het goed en wel besefte, werd hij gebombardeerd

Hartekop © Jan Strobbe ↑

Bolleke sneeuw © Jan Strobbe ↑

Hartekop © Jan Strobbe ↑

tot scenograaf van de Leenane-trilogie van Johan Simons (2003-2004). “Het was een vuurdoop, want Leenane was een gigantische productie. Ik heb er zwaar afgezien, maar het was een goede leerschool. Pas later heb ik beseft met wat voor grote acteurs ik toen heb samengewerkt. Gelukkig misschien, of ik had nog minder geslapen dan toen al het geval was”, lacht hij.

Stefan Perceval was één van die acteurs. Al snel volgde een samenwerking voor één van zijn eigen regies. “Ik heb ook decors ontworpen voor onder andere Hanneke Paauwe, Dimitri Leue en Bruno Vanden Broecke, maar met Stefan heb ik al het vaakst samengewerkt.”

Strobbe combineert scenografie nu met architectuur. Een mooi evenwicht, vindt hij zelf. “In scenografie apprecieer ik vooral de vrijheid en het samenwerken met anderen. In een theaterproductie ben je een deel van het raderwerk. Het is bijvoorbeeld heel spannend om te zien hoe acteurs in een decor bewegen, wat ze eruit halen, of ze het nog kunnen versterken door wat ze doen. Als alle wieltjes van het raderwerk goed draaien, dan levert het iets fantastisch op. En valt het tegen, dan is het ook weg na een tijd. Dat is een voordeel van theater dat architectuur niet heeft: een gebouw staat er voor minimaal 50 jaar, of het nu goed is of niet. Door dat tijdelijke karakter heb je in het theater net meer ruimte om te experimenteren.”

Anderzijds is Jan Strobbe na enkele intensieve producties ook altijd blij als hij weer even op zijn stoel van architect kan plaatsnemen. “Na twee à drie producties kun je je echt uitgemolken voelen. Scenografie is heel leuk en creatief, maar ook ontzettend intens.”

Cadeau

Hanneke van de Kerkhof noemt het een cadeau dat ze dit werk kan doen. Ze studeerde decor en kostuum aan de kunstacademie van Tilburg. “Ik wist al vroeg dat ik in het theater wilde”, zegt ze. “Wat me precies aantrok, weet ik niet. Het was gewoon duidelijk. Toen ik was afgestudeerd, vond ik dat ik het allemaal onder de knie had moeten hebben, maar dat was niet zo. Ik was wel vier jaar bezig geweest met mijn creativiteit te ontplooien, maar ik vond mijn materiaalkennis een technische onderlegdheid onvoldoende.” Dus ging ze in ateliers aan de slag, als assistente van andere ontwerpers. Of ze werkte backstage als kleedster of rekwisiteur.

“Het was erg leerzaam. Als je zelf aan iets staat te timmeren,

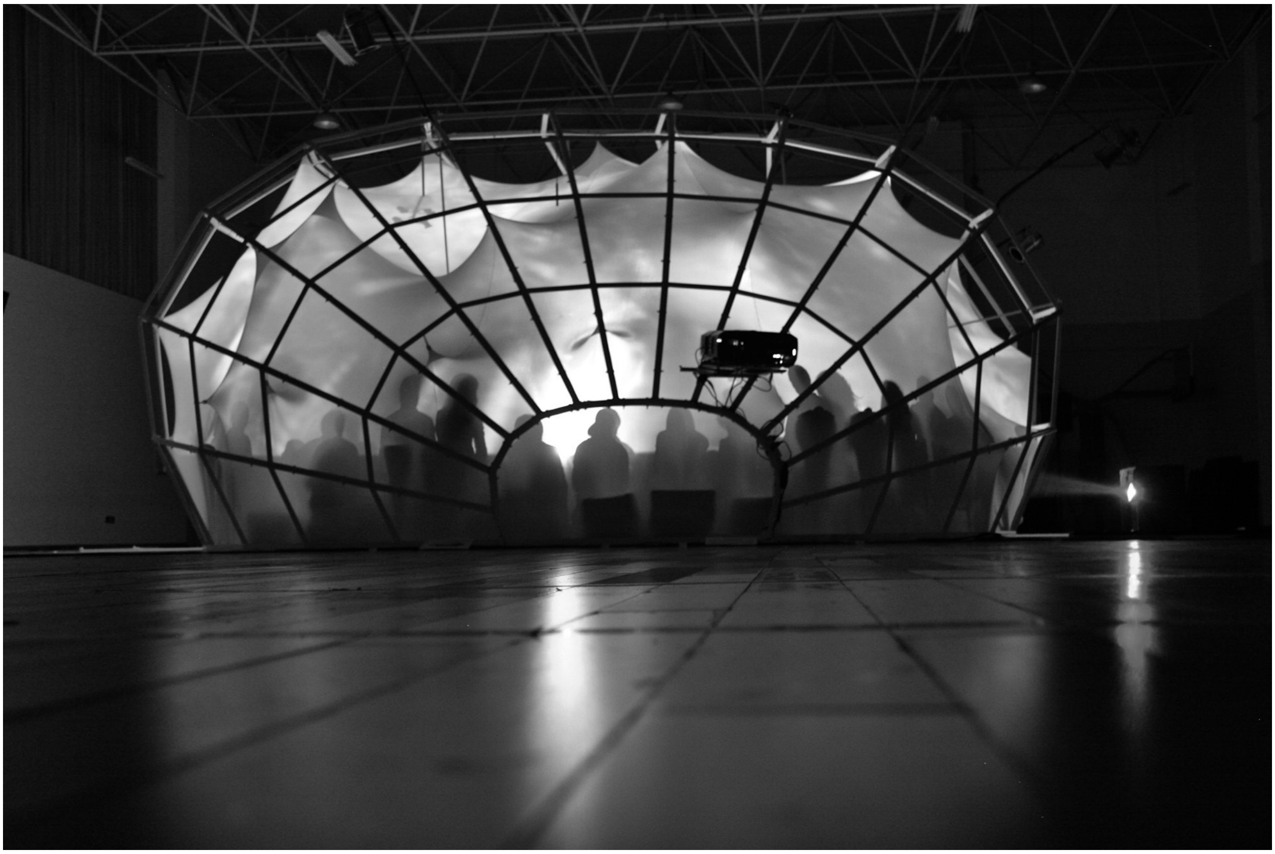

Bolleke sneeuw © Jan Strobbe ↑

Bolleke sneeuw © Jan Strobbe ↑

Bolleke sneeuw © Jan Strobbe ↑

merk je snel wat werkt en wat niet, wat handig is en wat niet." En na een tijdje voelde ze zich klaar om haar eigen ontwerpen op de wereld los te laten. "Ik ben dan heel verschillende theatergezelschappen en -huizen beginnen aanschrijven", vertelt ze. "Vlaams Fruit was het eerste dat me heeft opgepikt."

Later, toen haar oudste zoontje veel ziek bleek te zijn, werd het even moeilijker om als scenografe aan het werk te blijven. "Ik zag me genoodzaakt om opdracht na opdracht te weigeren, omdat ik almaar thuis zat met een ziek kind." Ze besloot in de tussentijd binnenhuisarchitectuur bij te studeren. "Het sloot in zekere zin aan bij decor en ik hoopte dat die job uiteindelijk beter combineerbaar zou blijken met kinderen."

Gaandeweg kwam ze erachter dat interieurvormgeving toch niet echt haar wereld was. "Ik miste de vrijheid van het theater, het complete out-of-the-box-denken." Net toen kreeg ze telefoon voor een scenografie-opdracht. "Daar was ik ontzettend blij mee, want als je eenmaal uit het theater bent, is het niet zo eenvoudig om er weer in te raken. Maar dankzij die ene opdracht is het balletje toch weer aan het rollen gegaan."

Ook Hanneke van de Kerkhof noemt het samenwerken met een creatieve ploeg als één van de mooiste aspecten van het vak. "Naar een première toewerken, is ongelooflijk leuk. Het is een reis die je aanvangt met een groep mensen zonder te weten waar je zult uitkomen. Als je goed op elkaar ingespeeld raakt, ontstaat er een boeiend pingpongeffect. Natuurlijk doet de scenograaf zijn ding en doen de acteurs en regisseur het hunne, maar door de inbreng van de anderen groeit je eigen werk. Je bekijkt het met andere ogen, waardoor je uiteindelijk met een resultaat komt dat niemand vooraf had kunnen voorspellen."

■

World Stage Design 2013
5-15 september, Cardiff, Wales
www.wsd2013.com

WSD is een vierjaarlijks evenement dat gewijd is aan de wereld van ontwerpen voor theater, opera en dans. Het wordt ondersteund door OISTAT (Organisation Internationale de Scènographes, Techniciens et Architectes de Théâtre) waarvan STEPP de Belgische afdeling is.

CueSupport

CueSupport

Een bundeling van krachten van de voormalige SOS afdeling van Stakebrand, en de technische dienst van Trekwerk en BEO. Een vast team van 20 mensen staan tot uw beschikking!

CueSupport is het verlengstuk op uw groep van theatertechnici en operators. Eén partner voor de volgende diensten:

Inspectie & Onderhoud / mechanisch / elektrotechnisch / besturing

Support / meldkamer / eerste hulp bij storingen / storingen op locatie verhelpen

Service / showstop verzekering / liftinstituut keuringen / trainingen

In de vorm van
- Losse aanbiedingen
- Service Contracten
- Prestatie Contracten

Tel: +31 (0) 88 CUE 0000
Sales: cue@cuesupport.net
Planning & Support: support@cuesupport.net

www.cuesupport.net

Luminex Network Intelligence designed this range of gigabit Ethernet switch to fulfill the demand of rugged and hassle free devices. The GigaCore 12, 14R and 16Xt offer all necessary tools for user to create complexe networks, such as link redundancy or groups, in a true user friendly manner.
By listening to user wishes, Luminex provides here an industry oriented solution, meant to reduce setup time, allowing users to focus on their everyday job.
The GigaCore switches are already installed on several venues worldwide, and on major production such as latest Muse North American and European tour.

Luminex
Network Intelligence

GigaCore
Ethernet Switches

Networking made easy.

Features

- 10 x Gigabit port on shielded Neutrik Ethercon
- Up to 4 x SFP cage at the rear for fiber connection (14R and 16Xt only)
- Wire-speed Layer 2 Switching (low jitter)
- 3 LEDs per port: PoE, RLinksX, Link/Speed
- 4 status LEDs for the device: OK, PoE, RLinkX, Power
- User friendly web interface
- Front end display for easy configuration (16Xt only)
- Group: Create groups within your network for a better network isolation
- RLinkX : Create redundant link within your network
- Industry standard protocols compliant. Low Jitter
- Redundant fans (14R and 16Xt)

Options

- PoE supply unit: Deliver up to 100W through the 10 front Ethercon connectors
- Backup PSU (14R and 16Xt)
- Backup PoE supply unit (14R and 16Xt)

www.luminex.be

FREELANCE TECHNICI: DE GROTE ENQUÊTE

Chris van Goethem

Een paar maanden geleden hielden het kenniscentrum podiumtechnieken RITS en de Pianofabriek een bevraging rond de tewerkstelling van freelance technici. Voorzichtige schattingen doen vermoeden dat deze sector in Vlaanderen en Brussel een 5000-tal mensen weliswaar vaak deeltijds tewerkstelt.

De bevraging maakt deel uit van een ruimer onderzoek naar een model voor coöperatief ondernemen in de cultuursector. Dit project wordt gesteund door het Europees Sociaal Fonds. Met de antwoorden van 275 technici en 97 bedrijven krijgen we meteen een goed beeld van de sector en zijn technici. Zonder in statistische details te vervallen, vatten we hier een paar opmerkelijke resultaten samen. Wie van cijfers houdt en de volledige resultaten wil lezen, kan het hele onderzoek downloaden op de website van het Kenniscentrum of de Pianofabriek.
www.podiumtechnieken.be/onderzoek/coop
www.pianofabriek.be/opleidingscentrum

Wie zijn de freelance technici?
Freelance techniek is weggelegd voor jonge mensen, 80% is jonger dan 40 jaar met een piek tussen 25 en 30 jaar. Het is ook, misschien niet geheel onverwacht, een zeer mannelijke bedoening. Slechts 3.7% van de freelancers zijn vrouwen.
Het opleidingsniveau van de freelancers is in de laatste vijftien jaar sterk gestegen. Nu hebben 40% van de technici een diploma hoger onderwijs en 40% een diploma secundair. Twee derden hebben een specifieke opleiding podiumtechniek gevolgd, voornamelijk op het RITS of op Syntra vervolmakingsopleidingen. Toch is het niet het diploma op zich dat ze aan werk helpt, 87% van de werkgevers zegt geen belang te hechten aan een diploma, maar het belang van een grondige technische kennis stijgt.
Een technische achtergrond is echter niet voldoende om als freelancer aan de slag te gaan. Zowel de opdrachtgevers als de technici zelf zetten attitudes als 'betrouwbaar', 'aangenaam om mee te werken' of 'flexibel' in de top vijf van belangrijkste eigenschappen van een freelancer.
Zeer opvallend is dat de freelance technicus zichzelf ziet als een autonome werker. Zelfs technici die hoofdzakelijk als stagehand of in een ploeg in een cultuurcentrum werken, zeggen dat ze autonoom werken. Dit lijkt een belangrijk element in de keuze om als freelancer aan de slag te gaan.
De organisaties die freelancers tewerkstellen, vallen onder negen verschillende paritaire comités en de freelancers werken daar onder verschillende statuten, meestal zelfstandig of interim. Dit geeft natuurlijk een grote variatie aan voorwaarden, afspraken en regels. Daar komt nog bij dat een groot deel van de freelancers dit combineren met vast werk of een uitkering. Opvallend is vooral dat meer dan de helft van de zelfstandigen hun freelance werk combineert met een vaste job. Dit maakt dat het aantal 'voltijdse' freelancers eerder beperkt is. Merkwaardig is ook dat in de gesubsidieerde sector eerder ervaren technici aan het werk zijn, terwijl we in de commerciële sector eerder jonge, onervaren technici vinden.
De organisaties kiezen in de eerste plaats voor het werken met freelancers om de flexibiliteit en om expertise in huis te halen die ze missen. Prijs en administratieve eenvoud lijken minder belangrijk.

Prijzen en voorwaarden
Freelance technici werken hoofdzakelijk met dagtarieven, waarbij een dag voor 10 tot 12 uur staat. Bovendien geeft men aan dat in 20% van de opdrachten er geen limiet op het aantal uren staat. Een gemiddelde dagprijs ligt tussen 200 en 250 , afhankelijk van de functie. In de gesubsidieerde

Wanneer jullie freelance technici engageren , binnen welk domein situeren zich het merendeel van jullie opdrachten ?

Antwoordopties	privé	gesubsidieerd	Percentage reacties	Aantal reacties
polyvalent theatertechnieken	12	31	53,1%	43
lichttechnieken	30	17	58,0%	47
geluidstechnieken live	33	18	63,0%	51
geluidstechnieken opname studio	4	4	9,9%	8
beeld projectie	14	10	29,6%	24
decor	10	11	25,9%	21
rigging mechanica	12	4	19,8%	16
stage hand (opbouw - afbraak)	28	21	60,5%	49
scenografie	0	5	6,2%	5
productie	11	11	27,2%	22

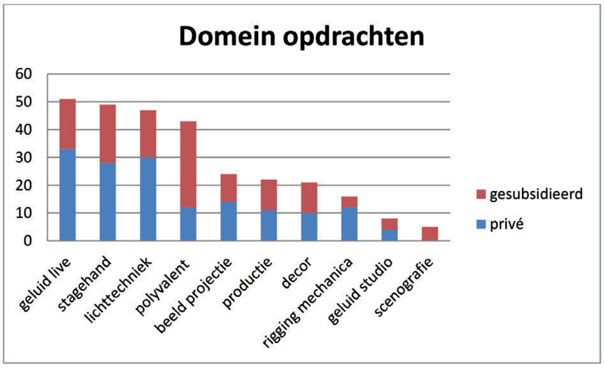

Wanneer jullie freelance technici engageren , binnen welk domein situeren zich het merendeel van jullie opdrachten ?

	Aard van de organisatie						
Antwoordopties	theatergezel schap	cultureel centrum	verhuurbedrij f licht geluid	organisatie events	PA firma	Percentage reacties	Aantal reacties
polyvalent theatertechnieken	10	14	4	2	3	55,0%	33
lichttechnieken	3	7	15	4	6	58,3%	35
geluidstechnieken live	3	9	15	3	10	66,7%	40
geluidstechnieken opname studio	2	1	1	0	1	8,3%	5
beeld projectie	1	7	9	0	2	31,7%	19
decor	7	2	2	1	1	21,7%	13
rigging mechanica	0	2	7	0	2	18,3%	11
stagehand (opbouw - afbraak)	5	9	17	1	4	60,0%	36
scenografie	3	0	0	0	0	5,0%	3
productie	3	3	6	1	2	25,0%	15
Overige (geef nadere toelichting)							2

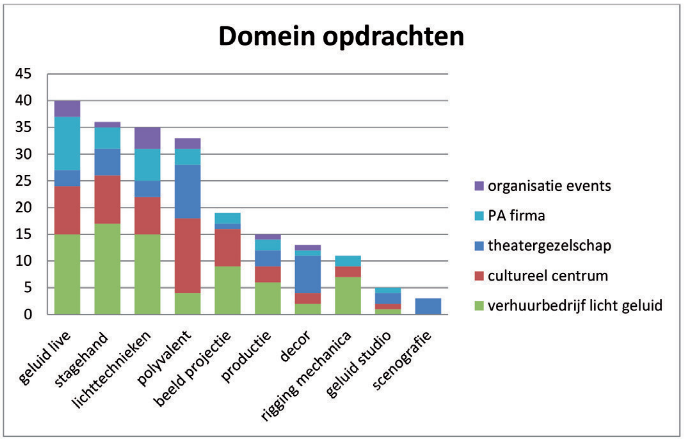

sector wordt over het algemeen iets beter betaald, maar dit kan natuurlijk te maken hebben met de hogere ervaring die de technici hebben. Deze prijzen zijn in vergelijking met 15 jaar geleden zo goed als niet gestegen. Toch lijken de meeste freelancers hiermee tevreden. Tot onze verbazing weten noch de technici, noch de organisaties of een freelancer nu goedkoper of duurder is dan een vaste kracht. Dit is één van de zaken die het lopend onderzoeksproject verder gaat uitzoeken.

Hoe vinden de freelancers werk

Het vinden van werk verloopt in onze sector hoofdzakelijk via een eigen circuit en de klassieke jobmatching systemen (VDAB, websites) komen zo goed als niet aan bod. Wie een uitgebouwd netwerk en enige ervaring heeft, lijkt weinig problemen te ondervinden bij zijn zoektocht naar werk, maar het blijkt niet evident om een volle agenda bij elkaar te sprokkelen. Startende technici met beperkte ervaring hebben meer moeite om aan werk te komen. Bij de struikelblokken om werk te vinden, valt op dat een rijbewijs relatief laag scoort en het verschil in artistieke visie relatief hoog.

Hoe scholen freelance technici zich bij?

Technici leren in de eerste plaats van oudere (lees meer ervaren) technici en daarna komt zelfstudie via het internet. Bijscholing en tijdschriften komen op de derde en vierde plaats. Studiedagen, die toch specifiek voor de doelgroep georganiseerd worden, komen merkwaardig genoeg op de laatste plaats. De meeste opdrachtgevers (75.6%) verzorgen één of andere vorm van bijscholing, variërend in lengte van 2 tot 5 dagen. In meer dan de helft van de bedrijven staan deze opleidingen ook open voor hun freelance technici. Twee derden van de technici heeft nood aan bijscholing: geluid, licht en beeld staan bovenaan het verlanglijstje. Nieuw in het lijstje is de nood aan een opleiding rond ICT-netwerken voor podiumtechniek.Veiligheid en elektriciteit

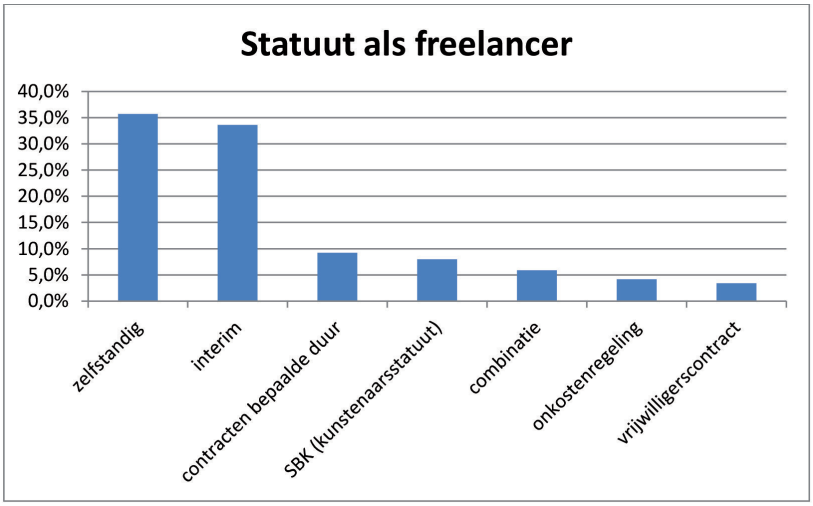

bengelen helemaal achteraan, wat in contrast staat met hun eigen inschatting rond veiligheid (zie verder). Meer dan helft van de freelance technici geven aan meer dan 10 dagen per jaar aan bijscholing te spenderen en 90% betaalt die op zijn minst gedeeltelijk zelf.

Veiligheid

De resultaten van de vragen rond veiligheid zijn enigszins verontrustend. Vijftien procent van de technici schatten hun expertise als onvoldoende in, 21% geeft aan dat veiligheid geen reden is om een opdracht te weigeren. Meer dan één op drie ziet veiligheid niet altijd als een bepalende factor bij het uitvoeren van een opdracht. Voor 28% van de technici is het niet duidelijk wie uiteindelijk verantwoordelijk is voor de veiligheid. Van de zelfstandige technici heeft 17.2% geen verzekering tegen derden of een burgerlijke aansprakelijkheidsverzekering.
Hier is toch duidelijk werk aan de winkel. In een complexe omgeving, waar technici slechts voor een korte maar zeer intensieve periode samenwerken onder hoge druk, zijn dergelijke cijfers eigenlijk onaanvaardbaar.

Een coöperatieve

Gezien het uiteindelijke doel van deze bevraging polsten we ook bij opdrachtgevers en technici in hoeverre men bekend is met de coöperatieve bedrijfsvorm en of men daar eventueel zou in willen deelnemen.
De helft weet niet wat een coöperatieve is. Voor zowel technici als opdrachtgevers is 'samenwerking' het belangrijkste kenmerk van een coöperatieve. Een samenwerking die verschillende voordelen kan bieden. Men denkt dan aan een gemeenschappelijk aanspreekpunt, constantere kwaliteit, een beter aanbod op de markt, elkaar aanvullen, delen van kennis en ervaring, win-win situatie en een hogere winst.
Positieve reacties gaan vooral over de eenvoud, hogere efficiëntie, duidelijkheid, een plaats waar je zeker geholpen wordt, een bredere waaier aan technici. Opmerkelijk is ook dat meerdere opdrachtgevers zeggen bereid te zijn om een hogere of eerlijke prijs te betalen als de markt dat toelaat (ten opzichte van dumping of zwartwerk).
Bij de negatieve reacties zijn er enerzijds organisaties die geen nood hebben aan een coöperatieve omdat ze een vaste relatie hebben opgebouwd met hun technici. Anderzijds is er een zekere ongerustheid over het stijgen van de prijzen, waarbij iemand de bedenking uit dat er altijd technici gevonden worden die onder de prijs werken.

Een coöperatieve voor technici?

Het beeld dat we van de freelancer krijgen is de jonge, goed opgeleide technicus die flexibel, betrouwbaar en aangenaam om mee te werken is. Hij zoekt werk binnen een eigen netwerk, houdt van zijn autonomie, werkt lange dagen en is relatief tevreden met zijn vergoeding.
Bijna de helft van de bevraagde technici zegt geïnteresseerd te zijn om in een coöperatieve te stappen.
Een coöperatieve voor technici zou een meerwaarde kunnen betekenen door, met respect voor de autonomie, een aantal zaken te coördineren. Het uitbouwen van een gemeenschappelijk netwerk, gemeenschappelijke planning, administratieve ondersteuning en een continue bijscholing zou vooral voor startende technici een meerwaarde kunnen betekenen. Oudere, meer ervaren, technici zouden een dergelijk initiatief kunnen ondersteunen en begeleiden en op die manier langer in de sector aan het werk kunnen blijven.
De keuze voor een coöperatief ondernemingsmodel houdt ook een aantal ethische keuzes in. De ingebouwde solidariteit, een eerlijke en transparante prijs, een betere werk-leven verhouding en een betere genderbalans behoren zeker tot de uitgangspunten. Een dergelijk samenwerkingsverband zou ook de veiligheid, het opleidingsniveau en de kwaliteit kunnen verhogen. Daarmee is het meteen ook in het voordeel van de opdrachtgevers.

Een blauwdruk

In de volgende fase van het project gaan we aan de hand van individuele gesprekken op zoek naar een concrete werkvorm. We kijken o.a. naar de haalbaarheid, werkbaarheid en noodzaak van een coöperatieve. Daarbij hoort uiteraard een transparante prijszetting, een opleidingsplan, gemeenschappelijke planning en administratie. Kortom, we maken een concrete blauwdruk waarmee een groep geëngageerde technici aan de slag kan.

Geïnteresseerden kunnen contact opnemen met Pascal Verreth – pascal.verreth@pianofabriek.be of Jan Ackenhausen – jan@podiumtechnieken.be ■

SL-Series
Noise Level **Control** Series

The NEW Hera MKII is shipping NOW!

Hera Class 2 Sound Level Meter

- Voldoet aan IEC-norm 61672 voor klasse 2 meet apparatuur
- Conform de nieuwe Vlaamse geluidsnormen (VLAREM) voor muziekactiviteiten
- Plug and play, eenvoudige installatie en op locatie te calibreren
- Selectie mogelijk van voorgeladen presets

  Categorie 2 muziek

  $> 95dB(A)_{LAeq15min}$ and $< 100dB(A)_{LAeq60min}$

  Categorie 3 muziek

  $> 85dB(A)_{LAeq15min}$ and $< 95dB(A)_{LAeq15min}$
- Detectie en registratie van systeem manipulatie
- Duidelijk leesbaar scherm
- Geluidsniveau registratie over 30 dagen indien metingen geregistreerd worden met intervallen van ≥ 15 min.

HMM meet micro

use the DREAM TEAM

Argos Sound level Limiter

Leto display

De nieuwe Hera blijft volledig compatibel met de Argos Limiter en met het Leto display.

Together they are your neighbours dream team !

would like to have more info?

www.apex-audio.be

APEX PASSIONATE ABOUT SOUND

WWW.APEX-AUDIO.BE INFO@APEX-AUDIO.BE +32(0)11 28 61 91

Apex - Schoebroekstraat 62 - 3583 Beringen

PRG EML PRODUCTIONS

Wist je al dat onze Best Boy ondertussen zijn debuut achter de rug heeft met de theatervoorstelling Evita?

Wees er als eerste bij om hem in te zetten in Belgisch Broadway en maak gebruik van de uitgebreide controle-mogelijkheden en kleurinstellingen!

Doe je voordeel met zijn lichtintensiteit, efficiënt stroomgebruik en geruisloze bewegingen.

Nu beschikbaar!

Meer informatie:
www.prg.com/product/bestboy4000/

One source. Unlimited resources.
www.prg.com

STUDIEBUREAU VOOR THEATERBOUW

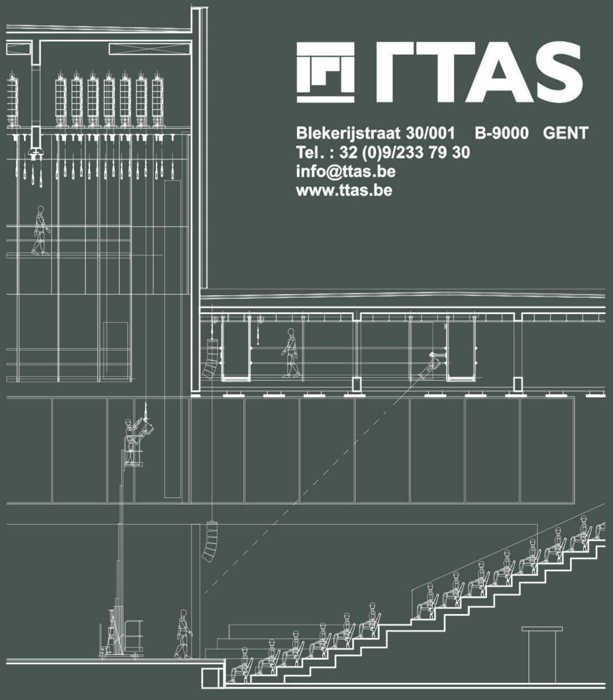

TTAS

Blekerijstraat 30/001 B-9000 GENT
Tel. : 32 (0)9/233 79 30
info@ttas.be
www.ttas.be

LANGSDOORSNEDE GROTE ZAAL C-MINE GENK (2010)

Beste Luc

In het najaar van 2001 maakten we voor het eerst echt kennis met elkaar. Voordien hadden we elkaar uiteraard al herhaaldelijk gezien op de vele Bastt-activiteiten. Maar tot dan hadden we eigenlijk nooit een écht gesprek gevoerd. Het gesprek dat we toen hadden, is me steeds bijgebleven. Jij was een ervaren rot en ik was als nieuwkomer bezig aan mijn eerste grote project. Je was toen bijzonder kritisch. Ik heb toen echt alles uit de kast moeten halen, niet om gelijk te krijgen, maar om je van de zin van een aantal zaken te overtuigen. Ik heb met jou toen alle mogelijke invalshoeken overlopen, opdat je mijn keuzes in de juiste context zou zien. Wat heb je me toen laten zweten! Maar ik heb veel geleerd van jou. Niet alleen van je kennis, als vakman en als docent aan het RITS, maar vooral dat je in onze sector moet vechten voor je project. Dat één en ander niet als evident mag worden beschouwd. Je luisterde eerst, om nadien gevat je eigen visie te geven. Je ging de discussie aan, met een open ingesteldheid, maar met een mening, een doorgedreven visie. Ik heb je toen ervaren als streng, maar correct. Toen ik geconfronteerd werd met jouw persoonlijk gevecht, dacht ik terug aan ons eerste gesprek.

Dat gevecht heb je goed gevochten, ondanks het voorspelbare einde. Je had ook een strijdlustige partner aan je zijde; dat helpt. Want op een bepaald moment heb je de zaken niet meer zelf in de hand, en dan moet je kunnen vertrouwen op degene die je nabij zijn. Die band van vertrouwen heeft jullie verbonden tot op het einde. "Een burcht zonder ophaalbrug," zegt Guido Snoeck.
Jullie hebben samen veel werk verzet. Deze eerste scenografie dateert al van 1978 voor de KVS, gevolgd door een boeiende Arca periode met het "Dehert-en Gillisteam".
Ik denk uiteraard ook aan de verbouwing van de Minardschouwburg, de eerste traditionele theaterzaal met multifunctionele opstellingsmogelijkheden. Behoorlijk controversieel in die tijd. Ik herinner me dat ik werd rondgeleid, door iemand die me vertelde dat het niet kon werken. Maar intussen wordt het concept toch nog steeds gebruikt. Sommige zaken hebben hun tijd nodig. Daarnaast was er nog Theaterteater in Mechelen, nu Nona, en de Bourlaschouwburg in Antwerpen, die door jullie werden aangepakt.

Je luisterde eerst, om nadien gevat je eigen visie te geven

Je was in 1981 één van de stichtende leden van Bastt. Als actief lid van de raad van bestuur heb jij je jarenlang ingezet voor de organisatie van vele evenementen. Ondermeer de PQ in Praag was één van je stokpaardjes, waar je in 1987 de Prijs voor Architectuur kreeg.
Jouw vlotte pen werd bijzonder geapprecieerd en hield het midden tussen techniciteit en maatschappelijk belang. Er ging geen Proscenium in druk zonder een artikel van jou. Heel recent keek je met bijzondere aandacht toe hoe ik van Bastt STEPP maakte. Toen je dit, weliswaar met de nodige reserves, goedkeurde, wist ik dat we opnieuw op de goede weg waren met de organisatie. Ik genoot enorm van je appreciatie. Beste Luc, we laten je werk niet in de steek. Er zal goed gezorgd worden voor je organisatie, voor de sector en voor Rose. Het is nu aan ons om alles wat we van jou mochten leren in de praktijk verder te zetten.

Johan Penson.

RECORDING AND MIXING

WORKSHOP & MASTERCLASS FOR MUSICANS

You want to record your band or your instrument but you don't know which microphone to use, where to place it and how to make the recording sound great. The recording studio intrigues you but what is happening there is still a bit mystifying. This workshop will help you on your way.

During three days you will be taught secrets of mic placement, mixing techniques and the use of industry standard audio software. You will participate in small groups with hands on workshops using professional equipment and during intensive masterclasses laced with audio examples. If you wish you can bring your own equipment or music instrument.

Masterclasses and workshops are presented by professional audio engineers with up to 10 years of expercience in the recording field.

Geert de Deken:
Graduated from the RITS
Sound engineer at De Munt since 2003
Owner of A/V Inspire

Karl Ancia:
Graduated from SAE & Middlesex univ.
Sound engineer at La Monnaie since 2007
Owner of The Tiny Studio

Price: 330€ TTC / 290€ TTC (STEPP members)

When: August 8 to 10 from 10am to 4pm
Where: H. Vandermaelen straat 23, Sint-Pieters-Woluwe

DAY 1

Masterclass:
Basics: Soundwave, Decibels, Measurement
Microphone: type, stereo arrays

Workshop:
Microphone compara-ison, placement (bring your equip-ment!)

DAY 2

Masterclass:
editing and mixing using Protools & Logic Studio

Workshop:
editing and mixing Protools & Logic Studio

DAY 3

Masterclass:
Mixing techniques, mixing desks, effects, balance & workflow.

Workshop:
mixing

Please read carefully:
To ensure that everyone has enough time for practical training, the number of participants is limited to 12 on a first come first served basis. No refund will be made for cancelation. The workshop only takes place when at least 8 participants apply. Should the workshop be cancelled due to insufficient participants, any payments made will be fully reimbursed. By subscribing, you accept the fact that if you destroy or damage any equipment, the repair or replacement will be invoiced to you. Be advised to be covered by a personal insurance for such a case.

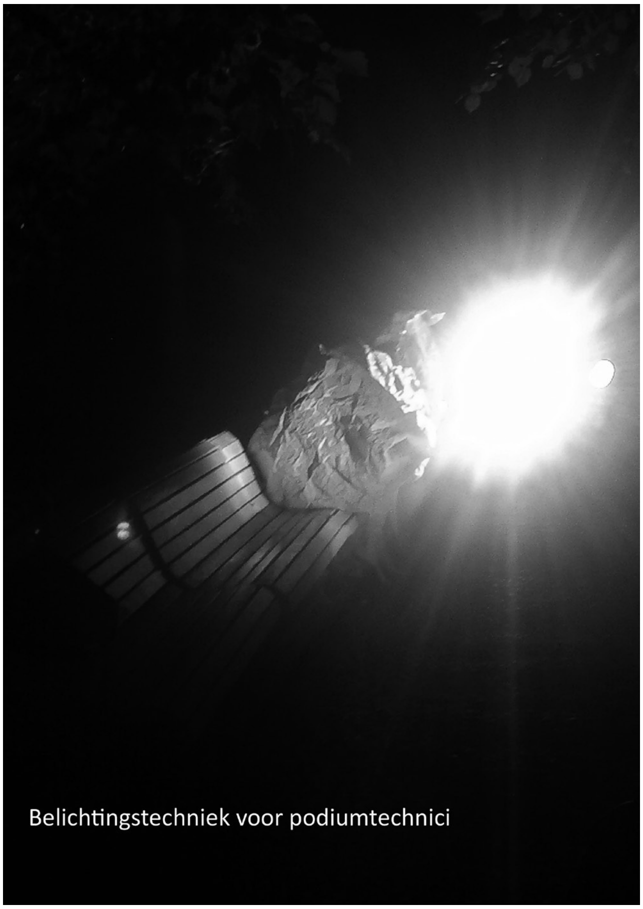

Vorig jaar verscheen, in beperkte oplage, '**Belichtingstechniek voor podiumtechnici**' van Chris Van Goethem. Het boek biedt een antwoord op de vraag naar een basisboek voor lichttechniek.
De inhoud is gebaseerd op de Vlaamse beroepsprofielen en de reële werkomgeving in cultuurcentra en gezelschappen.
De techniek wordt op een eenvoudige manier grondig uitgelegd. Theorie en formules komen enkel voor indien ze nodig zijn in de praktijk.
Het is geen boek met de laatste spitstechnologie, wel een boek voor startende technici, studenten of ervaren technici die het als naslagwerk kunnen gebruiken. Het behandelt praktische onderwerpen zoals het aansluiten, bekabelen, richten, bedienen en onderhouden van spots. Uiteraard komen veiligheid en duurzaamheid, documenteren en de basisprincipes van kleur en licht uitgebreid aan bod.
In september verschijnt de tweede druk. We bieden de leden van STEPP de mogelijkheid om een exemplaar te reserveren met een korting van 10%. Het boek is uitgegeven op A4 formaat, telt 300 pagina's in kleurendruk en kost 48 € exclusief verzending.

Vooraf intekenen kan mits een mailtje naar boeken@podiumtechniek.be.

SHOWTECH

16de internationale vakbeurs en congres voor theater, film en evenementen

High-End-techniek voor event- en showproducties.

- Mediatechniek
- Podiumtechniek
- Lichttechniek
- Geluidstechniek
- Aankleding
- Veiligheid
- Infrastructuur / meubilair

Foto: DTHG

18 - 20 juni 2013

Beursterrein Berlijn

Organisator: Reed Exhibitions

www.showtech.de

Immateriële sponsor: DTHG

AGENDA

18-20 06 13

Showtech

Exhibition Center, Berlijn

SHOWTECH is hét wereldforum voor media- en evenemententechniek. Het is het forum voor internationale specialisten uit theaters, operahuizen en festivals, events en andere domeinen zoals de film-en televisiestudio's.

Tijdens het evenement kan men eveneens deelnemen aan een reeks presentaties, lezingen en best practice forums. De internationale bijeenkomst van de OISTAT Technology Commission vindt eveneens plaats tijdens SHOWTECH.
www.showtech.de

STEPP-leden kunnen op het secretariaat een code aanvragen om gratis toegang te krijgen tot de beurs.
www.stepp.be

18-20 06 13

OISTAT Technology Commission

tijdens de Showtech, Exhibition Center, Berlijn
www.oistat.org

27 05 13

Zomercursus opname & studiotechnieken

Sint-Pieters-Woluwe
www.stepp.be

In de maand augustus biedt STEPP een masterclass opname- en studiotechnieken aan. Deze cursus gaat dieper in op de geheimen van microfoonplaatsing, mixtechnieken en het gebruik van twee toonaangevende softwarepakketten. Gedurende drie dagen wordt er onder professionele begeleiding in kleine groepjes gewerkt.

De masterclass wordt gegeven door Geert De Deken (A/V Inspire) en Karl Ancia (SAE). De masterclass wordt in het Engels gegeven. Info & inschrijvingen op *www.stepp.be*

08-14 09 13

World Stage Design

Royal Welsh College of Music and Drama, Cardiff

06-09 10 13

Plasa London

ExCel, Londen

15 10 13

SYMPOSIUM Infrastructuur- en materiaalbeheer

CC De Werf, Aalst
www.stepp.be

26 04 - 06 10 13

Le Corbusier and Photography. Het beeld opbouwen

CIVA - Internationaal centrum voor de Stad, de Architectuur en het Landschap, Elsene

Le Corbusier begreep al snel dat de fotografie een doeltreffend middel was om zijn werk te tonen en te promoten. Zijn hele leven lang diende ze een verscheidenheid aan doelen. De schat aan documenten die hij op zijn reizen aanlegde, gebruikte hij inderdaad zowel voor zijn werk als architect en stedenbouwkundige als in zijn activiteiten als theoreticus en beeldend kunstenaar

08-14 09 13

Koen Theys: Home-made Victories

S.M.A.K. - Stedelijk Museum voor Actuele Kunst - Gent

Met HOME-MADE VICTORIES brengt S.M.A.K. de eerste grote overzichtstentoonstelling van Koen Theys (°1963, Brussel), een pionier van de Belgische videokunst. De tentoonstelling is opgevat als een doorsnede van Theys' oeuvre van de vroege jaren '80 tot nu.

NIEUWS

PLASA Technical Standards gratis beschikbaar

PLASA is een internationaal netwerk van de entertainment- en eventsector. Samen met ProSight Specialty Insurance ontwikkelde PLASA een reeks technische standaarden voor het bouwen van en werken met technische constructies en speciale effecten. Deze standaarden zijn gratis beschikbaar op de PLASA PTS website. - http://tsp.plasa.org

ShowTex Laser Technologie

ShowTex maakt nu ook gebruik van geavanceerde lasertechnologie voor het maken van gepersonaliseerde backdrops. Lasertechnieken maken het mogelijk om de meest complexe vormen en patronen uit te snijden met millimeterprecisie. ShowTex garandeert een uiterst nauwkeurige weergave van CAD- en vectoriële ontwerpen in diverse gordijnstoffen zonder rafelige uiteinden. – www.showtex.com

PRG Best Boy 4000

Waarom is PRG's Best Boy 4000 Spot de perfecte armatuur voor theaterproducties? Deze alles-in-één moving head combineert hoge lichtopbrengst, een 8:1 zoombereik, vlijmscherpe optiek, kadrerende messen en opwindende speciale effecten. Als LD zal je genieten van zijn kleurbereik, efficiënt stroombeheer en geruisloze werking. – www.prg.com

Bose PowerMatch

Bose heeft op de laatste Pro Light+ Sound beurs de uitbreiding voorgesteld van zijn PowerMatch versterkerlijn. Deze versterkers bieden een uitzonderlijke geluidskwaliteit in een klasse-D ontwerp met zowel een spannings- als stroomterugkoppeling. De digitale voeding beschikt over een ‘fast tracking power correction factor of fast PFC’ waardoor er steeds voldoende energie ter beschikking staat en je een ‘klasse AB’ geluidskwaliteit mag verwachten, ook voor de lage frequenties. - www.pro.bose.com

Coda loudspeakers are the right PARTS for contemporary dance school.

Coda Audio G512-96 systeem met de actieve PW15a-pro 15” sub is onze keuze geworden.“De klank is zeer helder en de sub verzekert ons dat de dansers de muziek op elk geluidsniveau voelen” vertelt Steven Peeters. “De studenten zijn zeer tevreden dat ze nu jazz, klassiek en hip-hop, kunnen spelen met dezelfde geluidskwaliteit. – www.apex-audio.be

.

SYMPOSIUM INFRASTRUCTUUR:
AANBESTEDINGSPROCEDURES
15 OKTOBER
CC DE WERF AALST
MEER INFO BINNENKORT OP WWW.STEPP.BE
STEPP

COLOFON

CONTACT

STEPP vzw
Sainctelettesquare 19
1000 Brussel
T: +32 2 203 92 06
E: info@stepp.be
W: www.stepp.be

MISSIE

STEPP vzw is het steunpunt voor de producerende, ontwerpende en technische krachten van de brede culturele sector. De organisatie is het aanspreekpunt actuele ontwikkelingen op het vlak van techniek, scenografie, architectuur, veiligheid en opleidingen in de culturele sector en haar zeer diverse subsectoren. STEPP vzw bundelt de krachten van de gehele sector om een constante uitwisseling van expertise teweeg te brengen. De organisatie is gesprekspartner in diverse comités, en organiseert op regelmatige tijdstippen studiedagen, symposia, netwerkmomenten en opleidingen.
STEPP vzw is lid van OISTAT en benadrukt daarmee het internationale kader van de hedendaagse culturele sector.

ACTIVITEITEN

STEPP vzw organiseert regelmatig bijeenkomsten in de vorm van symposia, informele meetings en workshops. Daarnaast bieden zij een uitgebreid cursusprogramma aan. Verdere informatie en een overzicht van de activiteitenkalender vindt u op onze website www.stepp.be.

TARIEVEN

STEPP leden krijgen alle 3 maanden het STEPP magazine gratis in hun bus. Daarbovenop krijgen onze leden korting bij alle STEPP activiteiten, en bij een aantal partnerorganisaties.
Lidmaatschap (1 jaar): 48,00 EUR
Groepslidmaatschap (1 jaar):
130 EUR / 260 EUR / 480 EUR
Student (1 jaar): 24,00 EUR
STEPP magazine (1 jaar): 40,00 EUR
Speciale groepstarieven zijn beschikbaar.
Meer informatie op onze website www.stepp.be

DUURZAAMHEID

STEPP vzw zet zich in voor een duurzame cultuursector. Dit uit zich in al onze activiteiten en opleidingen.
STEPP is daarnaast ook partner in een aantal duurzaamheidsinitiatieven van partnerorganisaties.
STEPP vzw wil zo een motor zijn voor een duurzame cultuursector.

STEPP magazine #08

Bijdragen: Lara Emde, Yvo Kersmaekers, Tim Zeegers, Jesse Vanhoeck, Chris Van Goethem, Ines Minten, Johan Penson
Eindredactie: Jan Decalf
Corrector: Bert Moerman
Vormgeving: Jo Klaps, brusselslof.be
Cover: Kristof Vande Walle
Druk: Drukkerij Paesen

STEPP magazine wordt gedrukt op 100% FSC gecertificeerd papier.
Eenheidsprijs: 12,00 EUR. Alle vorige nummers zijn beschikbaar op bestelling via www.stepp.be

BIJDRAGEN

Indien je zelf tekst of foto's wil bijdragen voor een volgend nummer, kan je contact opnemen met de redactie: magazine@stepp.be. De verschijningsdata van het STEPP magazine zijn 15/3, 15/6, 15/9 en 15/12.

ADVERTEERDERS

Amptec, Theateradvies BV, Showtex, Auvicom, Showtech, Sennheiser, TTAS, TWS Stakebrand, Apex Audio, Sotesa, DTS^2, Face, PRG-EML, Verbiest.

Voor informatie over advertentiemogelijkheden mag u ons contacteren op sponsoring@stepp.be

Jaargang 2
Nr.8 – juni 2013
STEPP Magazine is een uitgave van STEPP vzw.
Verantwoordelijke uitgever: Frankie Goethals.

Deze uitgave wordt ter beschikking gesteld overeenkomstig de bepalingen van de Creative Commons Public License, Naamsvermelding – Niet Commercieel - GelijkDelen België 3.0, http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/deed.nl

TOTTS
TOTAL TECHNICS

professionele materialen voor event en theater

Fabriekweg 46 - 8480 Eernegem
Tel +32 (0)59 29 99 05
Mob +32 (0)475 36 40 11

info@totts.be
www.totts.be

STAGE TROLLEY

- 100 X 100 cm, slechts 21 kg
- tot 500 kg/m²
- compatibel met andere podia

PRAKTIKUS

dé referentie in practicables
- fabrikatie op maat (cirkels, driehoek...)
- diverse toebehoren en podiumvloeren
- ook geschikt voor tribunebouw

Martin® | ra'alloy RAMPS | VERLINDE LIFTING EQUIPMENT
LSC LIGHTING SYSTEMS | PRISM | DEFENDER® SERIES THE INDUSTRY & EVENT STANDARD | mott